

ESCUTS RENAIXENTISTES A LA CIUTAT DE MALLORCA. FORMES, CATÀLEG I TERMINOLOGIA

Antoni Ignasi Alomar i Canyelles

Societat Arqueològica Lul·liana

Resum: S'analitzen la forma dels escuts i el seu acompanyament que apareixen durant el Renaixement a Palma i la seva localització. Es proposa una tipologia dels escuts segons la forma, no heràldica, i la terminologia descriptiva adient. Es presenta un catàleg de 126 escuts heràldics d'estil renaixentista, en pedra, de Palma. S'hi descriu cada escut i s'estableix l'existència d'algunes formes d'escut específiques de Mallorca.

Paraules clau: heràldica, forma d'escut, acompanyament, Renaixement, Palma.

Abstract: Escutcheon shapes, accompaniment that appear in the Renaissance times in the city of Palma (Majorca) and the situation of the coats of arms are studied. An escutcheon typology and a terminology to describe the escutcheon shape and the accompaniment items are proposed. A catalogue of 126 coats of arms of Renaissance style, and carved on stone, from Palma is formed. Every coat of arms are described there and some particular escutcheon shapes from Majorca are set.

Keywords: heraldry, escutcheon, accompaniment, Renaissance, Palma.

Rebut el 4 de maig. Acceptat el 5 de novembre de 2022.

Abreviatures: *BSAL* = *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, *CAMEMA* = *La casa medieval. Materiales para su estudio en Mallorca*, *MRAMEGH* = *Memòries de l'Acadèmia Mallorquina d'Estudis Genealògics, Heràldics i Històrics*, *SAL* = *Societat Arqueològica Lul·liana*.

Introducció

Els únics elements del Protorenaixement i del Renaixement a l'arquitectura domèstica a Mallorca són a la decoració de les finestres, dels portalets d'estudi i dels capitells dels arcs dels patis.¹ Ja l'arxiduc Lluís Salvador va fer veure la importància de l'aportació del Renaixement a l'arquitectura de Palma, sobretot a les finestres i portalets.² Hi esdevenen molt importants els escuts, que en la forma i llur acompanyament s'adapten als nous corrents d'influència italiana i, doncs, de modernitat i mai es troben al gran portal forà redó, més auster.³ L'Heràldica ha estudiat només superficialment la forma dels escuts, però, perquè aquesta no forma part del seu codi i per la dificultat intrínseca de la seva gran variació formal, àdhuc tridimensional, que apareix al Renaixement, independent ja de la forma de l'escut defensiu. Conseqüentment, no existeix tampoc la terminologia necessària per a la descripció de la forma dels escuts heràldics. A Mallorca per a l'estudi dels senyals heràldics d'aquest període cal esmentar l'obra de Magdalena Quiroga, que descriu per primer cop el que anomena "ornamentación exterior" i n'estudia l'origen i significats associats des de la perspectiva de l'emblemàtica.⁴ Per subvenir

1 Ja ho observà Manel Oliver, encara que només es referís als patis: "Los patios llamados renacentistas no reformularon la tectónica, redujeron su renacimiento a la ornamentación: labras en ventanas, capiteles, jambas y dinteles; frisos delinados, guirlandas vegetales, grifos y sierpes, medallones." (OLIVER, M.: "Claves históricas del patio de Palma", a MONTANER, P. DE; OLIVER, M.: *Pacios de Palma*, I, Palma, 2006, p. 28). Oliver no esmenta els portalets d'estudi, els seus escuts ni els escuts dels capitells dels arcs dels patis.

2 "L'època florida del Renaixement exhibeix, emperò, altres tresors molt més esplèndids que el gòtic; d'aquesta època provenen alguns dels detalls arquitectònics més bells de la ciutat, concretament finestres, que de vegades indiquen una riquesa quasi dilapidadora. Però aquest estil s'imposa principalment els vestibuls", ÀUSTRIA, A LL. S. D': *Les Balears, descrites per la paraula i la imatge*, IV, Mallorca II (Part especial), Palma, 2002, p. 38.

3 L'excepció eren el portal de Can Burguès, quadrilong francès, dins un rectangle que recorda el de l'escut de Fuster-Pacs de la posada de s'Estrell; l'escut de Can Burguès va desaparèixer a la reforma del segle XIX i el coneixem per un gravat de Bartomeu Ferrà publicat a CAMPANER FUERTES, A.: *Cronicón Mayoricense...*, entre la pàgina 168 i la 169, i per la referència ÀUSTRIA, A. LL. S. D': *Les Balears...*, p. 130. Del final del període que estudiem, hi ha a un escut a l'arc del portal forà a Can Sales Menor. Can Catlar i Can Fuster de s'Estrell, tenen escut a la façana, però no dalt de les dovelles centrals del portal. Sobre la modernitat dels escuts del Renaixement: "Incluso la forma del escudo manifiesta la voluntad de apertura cultural de los promotores", DOMENGE, J.: "La arquitectura en el reino de Mallorca, 1450-1550. Impresiones desde un mirador privilegiado", *Artigrama*, 23, 2008, p. 227. Byne, que no identificà els característics estudis, va observar que l'expressió de l'exuberància decorativa, manifestació de l'orgull personal o familiar, es reservava a llocs secundaris, que ara sabem que eren significatius: l'entrada de l'estudi, àmbit dels negocis i del retret masculí, situat tot just passat el portal forà, o al primer replà de l'escala, mentre que en el gran portal forà de mig punt no hi havia l'ostentació de l'escut, i a les finestres d'aquests estudis, com ha analitzat després Antònia Juan: "Ja al pati, la porta que figura al capdamunt de l'escala i mena al pis principal és severa i plana, mentre que les petites portes secundàries que duen a les diferents habitacions són bellament tallades al gust flamíger i plateresc (làmines 167, 168 i 169)" (BYNE, A.; STAPLEY, M.: *Casas y jardines...*, XLVII; JUAN VICENS, A.: "Tv nybe atque tace. Donant arcana cylindros. Tradición medieval y cultura humanista reflejadas en un portal de estudio mallorquín", *eHumanista: Journal of Iberian Studies*, 24, 2013, p. 643-656; JUAN VICENS, A.: "Arcos y portales con decoración aplicada en la casa gótica mallorquina", a SABATER, T. (coord.): *La casa medieval en Mallorca y el Mediterráneo: elementos constructivos y decorativos*, Xixón, 2021. L'estudi o escriptori era entre el pati, que sovint feia de magatzem, i el carrer, era doncs tant l'oficina del mercader com la biblioteca de l'humanista -BARCELÓ, M.; ENSENYAT, G.: *Ferrando Valenti i la seva família*, Barcelona, 1996, p. 98-99; BARCELÓ, M.; ENSENYAT, G.: *Nous horitzons...*, p. 219- i el bufet de l'advocat; i el seu portalet i finestres l'únic lloc de la casa on l'austeritat burgesa permetia l'ostentació (una part important de la riquesa i dels títols de la noblesa mallorquina era d'origen mercantil i molts nobles participaven en empreses comercials i estudiaven dret; BARCELÓ, M.; ENSENYAT, G.: *Els nous horitzons culturals a Mallorca a final de l'Edat Mitjana*, Palma, 2000, p. 23, 210 n.1 del capítol 9). En els contactes amb Itàlia, el comerç era dels més importants, juntament amb els estudis universitaris, les relacions amb la Cúria romana i les visites a la cort d'Alfons el Magnànim, encara que Nàpols no esdevingué un focus transmissor de novetats en la forma dels escuts com Venècia.

4 QUIROGA CONRADO, M. DE: *Patrimoni heràldic del Museu de Mallorca*, Palma, 2007, p. 66-70

a les mancances exposades, proposam, doncs, una terminologia i una classificació de les formes d'escut d'origen italià i derivades del Protorenaixement i Renaixement de Palma, que aplicam al catàleg que presentam dels escuts d'aquest període d'edificis de Palma.⁵

Terminologia

Els tractats d'heràldica en descriure les formes de l'escut i llur distribució cronològica i territorial, no són exhaustius ni, de vegades, exactes. La inexistència d'una terminologia hi té relació i es fa palesa, per exemple, en l'existència de diferents sinònims del terme *escut redó*, en l'aplicació de diferents gentilicis a aquest mateix escut, o l'aplicació del gentilici *italià* a escuts diferents. L'exactitud de les descripcions dels estudis d'història de l'art també és perjudicada per la manca de la terminologia citada. Tot plegat malgrat que la data d'un escut, si el document no es troba no ve datat, sovint només es pot establir, aproximadament, per la seva forma.⁶ (Vegeu el vocabulari terminològic de l'apèndix)

Les formes dels escuts heràldics i els elements associats renaixentistes italians que trobam a la ciutat de Mallorca en la transició del gòtic al Renaixement són els següents:

Els escuts de l'època del Protorenaixement i del Renaixement a Palma

Formes

- Testera, en italià *testa di cavallo*: escut poligonal amb l'amplada màxima al quart superior.
- Testera hexagonal de costats rectes (*kit-shape shield* en anglès).
- Testera poligonal de costats còncaus (de vegades amb el cap i la base perpendiculars a l'eix de simetria).⁷
- Escut toscà: escut cordiforme amb dos (35 casos en V) o tres àpexs al cap, amb rotlles a l'extrem, sovint amb camper convex i les vores elevades o projectades (Tipus Marquand 5a; Fig. 2).⁸

5 Vàrem presentar, i és pendent de publicació, la comunicació "Elements de l'heràldica renaixentista italiana a la Part Forana de Mallorca. Una hipòtesi sobre l'escut primer de Porreres i noves atribucions d'algunes obres" al 19 de novembre 2021 a les VIII Jornades d'Estudis Locals de Porreres, amb fotografies de Ramon Clop i Molins, un catàleg d'escuts de l'estil del Protorenaixement i del Renaixement a la Part Forana de Mallorca i atribucions d'obres amb escut a Francesc Sagrera i Joan de Sales.

6 Cal esmentar com a primer intent de descripció sistemàtica dels escuts i de formació d'una terminologia el de George Grazebrook (GRAZEBROOK, G.: *The dates of Variously-shaped shields with coincident dates and examples*, Liverpool, 1890). Bashford Dean aplicà els mètodes de l'evolució biològica formal a les armes ofensives i defensives i preparà un arbre filogenètic dels escuts, col·locant-hi el de testera, erradament perquè només era heràldic. (DEAN, B. et alii: *Educational charts: Arms and Armours*, Nova York, 1928, làmina II) [Fig. 1].

7 "Many shields now occur with hollowed-out sides, and engrailed at the top and base, and are classed in our plate under the various forms of Gothic (Nos. 9 to 12). Sometimes the top is straight, while the sides and base are engrailed out, and in instances, perhaps under German influence, the bases are rounded. The endless variety of these beautiful Gothic shields is most fascinating. The wonder is that they lasted for so very short a time, from the middle of this fifteenth century to the first few decades of the sixteenth" (GRAZEBROOK, G.: *The dates of Variously-shaped...*, p. 37) A la làmina I, Grazebrook anomena *gothic concave* (9), *gothic engrailed* (10) i *gothic peaked with bouche* (11) tres tipus d'escut de testera, els dos primers amb dos eixos de simetria. Dean a l'escut de testera, l'anomena *targa* i erradament en situa l'origen a principi del segle XV (DEAN, B.: *Educational charts...*, làmina II).

8 Seguim la tipologia establerta per Allan Marquand dels escuts dels obradors de Lucca della Robbia i els seus hereus perquè parteix d'una sèrie de 392 escuts, una sèrie perllongada en el temps i que reflecteix els gusts dels comitents basant-se en la llibertat formal fruit de la tècnica de la ceràmica esmaltada (MARQUAND, A.: *Robbia heraldry*, Princeton, London, Oxford, 1919, p. XV-XVI) (el catàleg més recent de l'obra dels Della Robbia és el de

-Escut mixt de toscà, a la part superior, i de testera, a la part inferior, o al revés.

-Escut evolucionat del tipus toscà 5c de Marquand amb dos àpexs en V enrotllats als extrems i, més sovint, també amb rotlles al costat (un, dos o tres) paral·lels al que seria a vora d'un escut gòtic i de vegades, també a la base o punta. És l'escut característic de Mallorca a l'època.

-Escut de forma d'oval apuntat.

Hi ha dos escuts que apareixen en temps de l'Humanisme i del Renaixement, d'origen italià no segur:

-Escut quadrilong ogival amb cap o coronament bicòncav: escut amb el tancament superior més o menys perpendicular a l'eix de simetria, format per dos segments còncaus.

a) amb la punta central a l'alçada de les puntes laterals

b) amb la punta central prominent⁹

-Escut quadrilong ogival amb cap o coronament convex. Poc freqüent, però a llocs importants.

A Mallorca no hi ha, doncs, l'escut italià redó.¹⁰ Sí que hi ha alguns escuts amb forma de tarja, propis de l'època del Renaixement però no d'origen italià.

Un tret dels escuts del Renaixement és que només al final hi ha separació entre el camper i la vora exterior amb un cordó (les excepcions a Palma són els escuts de Can Verí i Can Verí Major), contràriament als escuts del Manierisme i del Barroc.¹¹

Acompanyament

-Contenidors:

-Làurea: roda de fulles de llor, alzina, roure o acant, fermada amb cordes als quatre punts cardinals si no és d'acant.

-Corona: roda de fruits, calzes i pètals de flor fermada als quatre punts cardinals (a la creu de Son Rafel Mas, a Montuïri, en el camper hi ha la figura del senyal heràldic –una maça– sola dins una corona; i hi ha corones sense escut –a Can O'leo i al retrat de Carles V de Can Juny–).

CAMBARERI, M. *et alii*, presentació GENTILINI, G.: *Stemmi robbiani in Italia e nel mondo. Per un catalogo araldico, storico e artistico*, Florència, 2014). Una altra variant de l'escut toscà és la que s'anomena de casulla o pell de toro (QUIROGA, M. DE: "Aproximación a la emblemática urbana de Palma y su evolución hasta el siglo XIX", *MRAMEGH*, 17, 2007, p. 65). Grazebrook (*The dates...*) a la làmina I (Plate I. Shapes of shields, entre les pàgines 10 i 11) empra els termes *victorian [shield]* (19), amb les variants *victorian wedge* (20) (cap amb tres àpexs) i *victorian engrailed* (21) (cap apuntat al mig entre dos àpexs).

9 A Itàlia sol tenir un acroteri. Hi ha espirals als extrems dels segments girades cap endins, que al centre formen una mena de flor de lis. Cal estudiar-ne la cronologia: a la clau de volta de la nau lateral de davant la capella de Sant Vicenç Ferrer, a Santa Eulàlia, hi ha un escut de Sureda dins un escut quadrilong apuntat amb el cap bicòncav amb el centre elevat, envoltat de la llegenda TOT QUANT VOLDREU en lletra gòtica, però és neogòtic.

10 En la decoració *grotesca* hi ha escuts copiats d'arcs de triomf romans, per tant defensius, de forma oval (fris del portal de la capella de Sant Feliu, finestra de la dreta, del primer pis de Can Catlar), i d'altres fruits de la recreació del modern de testera (pedestal de l'arc d'entrada del cor de la Seu de Mallorca), sense senyal heràldic.

11 L'excepció són dues parelles d'escuts de capitell de Can Verí, que incloem perquè els rotlles no són trepat, malgrat també la forma d'ametlla del camper.

-Cèrcol: figura formada per l'espai situat entre dues circumferències concèntriques, que pot ésser llisa o parcialment llisa i la resta coberta de figures geomètriques, com esferes o perles i/o càpsules.

La motllura rectangular completa o lateral i superior combinada amb altra motllura inferior no decorada com a base, s'han de considerar fora de l'escut perquè contenen l'acompanyament de l'escut, i en canvi els contenidors esmentats poden estar entre aguantadors, encara que n'hi ha de no heràldics, com la decoració *grotesca* (Can Catlar, Estudi General, posada de s'Estorell, escut de Santjoan del carrer de l'Estudi General, escut de Fortesa a Son Berga).

-Aguantadors:

-Tinents: lletons o *putti*,¹² àngels, de tradició medieval, i homes salvatges.¹³

-Suports: esfínxs, sirenes, tritons, monstres amb elements animals o humans (la part anterior) i elements fitomorfs (la part posterior), procedents de la decoració *grotesca* introduïda per Joan de Sales, i girus, de tradició medieval.¹⁴

Aguantadors	Escuts	%
homes salvatges	1	1,92
homes d'armes	1	1,92
putti	14	26,92
àngels	8	15,38
girus	8	15,38
éssers fantàstics no medievals	20	38,46

Taula 1. Distribució dels aguantadors dels escuts que s'estudien

-Timbre: elmet amb llambrequins i borlet amb cimera o plomall.

-Lema: en lletra majúscula humanística.¹⁵

La forma de l'escut amb l'acompanyament és simètrica, amb l'excepció de la tarja i dels elmets si no es representen de cara.

L'escut de dins la làurea, la corona o el cercol pot ésser medieval (caironat, quadrilong ogival) o posterior, per tant el contenidor pot ésser l'únic element postmedieval; igualment, la finestra o el portalet poden ésser gòtics i l'escut i/o l'acompanyament, no.

¹² Sobre els *putti* o lletons, vegeu SEBASTIÁN, S.: "Arquitectura del Protorenacimiento en Palma", *Mayurqa*, 6, 1971, p. 12.

¹³ L'home salvatge apareix com a suport dels escuts al segle XVI i sobretot a Alemanya. L'home salvatge pot ésser pelós o cobert de fullam. Si és pelós, aleshores té semblances amb l'ós. Sobre aquesta figura, vegeu la bibliografia que n'aporta JUAN VICENS, A.: "Arcos y portales...", p. 91, n. 93.

¹⁴ SEBASTIÁN, S.: "Las fuentes inspiradoras de los grutescos del plateresco", *Príncipe de Viana*, 104-105, 1966, p. 229-234; "Arquitectura del Protorenacimiento...", p. 5-33. ZAMPERINI, A.: *Le grottesche: il sogno della pittura nella decorazione parietale*, Verona, 2007; versió anglesa: *Ornament and the Grotesque: Fantastical Decoration from Antiquity to Art Nouveau*, Londres, 2008.

¹⁵ Per exemple l'escut de Tomàs, procedent de Can Tomàs des Pedrís des Born, amb el lema SOBIR O MORIR que pren un gran protagonisme i referma la modernitat de l'escut de forma de testera i mostra el començament de l'ús *snob* del castellà per influència de la monarquia. Hi ha pocs lemes en lletra gòtica, com el del portalet de Can Pascual (carrer de sa Portella).

Els elements de l'acompanyament es poden combinar, amb l'excepció de la làurea, la corona i el cercol, únics, i també amb l'excepció de les parelles d'aguantadors, que han d'ésser iguals per respectar la simetria. L'escut pot aparèixer només amb tinents o, més sovint, al mig d'una corona, entre aguantadors o sense. Ara bé, l'escut de testera de cavall, a Mallorca no apareix tot sol mai. Poden esculpir-se éssers fantàstics sense escut, dalt la cornisa d'una finestra, davant l'entaulament o dins el fris.

Un element constituït del codi heràldic és el color, que per norma ha desaparegut dels escuts situats a l'exterior o als patis, amb el temps per degradació o erosió. El color també es trobava als acompanyants dels escuts i a la decoració, per exemple a la vegetal en els capitells.¹⁶ L'obra esculpida "a la romana" renaixentista, per exemple la de Joan de Sales, no es va pintar mai perquè imita la decoració arquitectònica clàssica coneguda sense color –l'excepció és de la decoració *grottesca* procedent de la Domus Aurea de Nero descoberta al 1480–.¹⁷

Posició

La posició, com abans del Renaixement i com després, és sempre a l'eix de simetria dels portals, de les finestres i dels capitells, amb l'excepció del cas d'aparició de dos o més escuts no combinats (Can Amer de sa Punta i sepulcre de Ramon Llull, respectant la simetria). Els escuts de les façanes, d'altra banda molt poc freqüents fora de les finestres, poden estar a l'eix de simetria del portal forà, a prop (per exemple a Can Burguès, desaparegut; l'escut de l'Estudi General no sabem on era abans) o lluny (com a Can Fuster de s'Estorell), o independent de l'eix de simetria (com a Can Catlar).

Localització

Portalets de l'entrada, abans del pati, i finestres d'estudi o escriptori,¹⁸ que solen donar al carrer per tenir llum:¹⁹

16 Als capitells de l'arc de pas de l'entrada al pati –ara al claustre– de la casa que Aleix Fortesa va donar per fundar el monestir de la Concepció, hi ha una decoració amb lletres gòtiques i les fulles del costat interior dels capitells conserven l'or. També hi ha una finestra gòtica quadrangular i un enteixinat, que esmenta l'arxiduc Lluís Salvador (però no els capitells), que necessiten una restauració urgent: "Un poco más allá se encuentra la vieja entrada de la casa Zaforteza que quedó incluida en el convento. Las vigas de la techumbre tienen una bella ornamentación tallada, estando pintado uno de los lados de la viga con almocarabes y escudos", LUIS SALVADOR, A.: *La Ciudad de Palma. Parte de la obra Las Baleares descritas por la palabra y el grabado*, Palma, 1984, p. 228.

17 Per la tipologia, hem exclòs, tot i els dubtes, aquests escuts: escut de Boixadors de Can Boixadors (carrer de la Posada de Terra Santa, 5), escut de Can Ferrandell (carrer de Sant Jaume, 3), escut quarterat de Galiana i Fortesa de Can Sureda de Santmartí (al carrer del Deganat). Per contra, malgrat la cronologia, hem admès els escuts de Can Sales Menor.

18 Sobre els estudis vegeu LLOMPART MORAGUES, G.: "El llibre a la casa mallorquina (1350-1550)", *Analecta Sacra Tarraconensia*, 49, 1976, p. 201; DOMENGE, J.: "La arquitectura en el reino de Mallorca, 1450-1550. Impresiones desde un mirador privilegiado", *Artigrama*, 23, 2008, p. 185-239; JUAN VICENS, A.: *Els artesans de la pedra i l'escultura arquitectònica. Mallorca c. 1390-1520*, tesi de doctorat en Història de l'Art dirigida per Sebastiania Maria Sabater Rebassa, Universitat de les Illes Balears, Departament de Ciències Històriques i Teoria de les Arts, 2012; JUAN VICENS, A.: "Tv nvbe atqve tace. Donant arcana cylindros. Tradición medieval y cultura humanista reflejadas en un portal de estudio mallorquín", *eHumanista: Journal of Iberian Studies*, 24, 2013, p. 643-656; JUAN VICENS, A.: "Arcos y portales con decoración aplicada en la casa gótica mallorquina", a SABATER, T. (coord.): *La casa medieval en Mallorca y el Mediterráneo: elementos constructivos y decorativos*, Xixón, 2021. En aquest darrer estudi (p. 83 n. 63) es planteja la qüestió de la relació de sinonímia dels mots estudi i escriptori. Algun cop escriptori és sinònim de retret (p. 84 n. 67) (n'aporta informació Gabriel LLOMPART: "El llibre..."). Al mateix estudi llegim que l'espai de davall l'estudi s'anomenava botiga, és a dir que s'emprava com a magatzem, i tenia finestra al carrer, a poca altura del sòl d'aquest (p. 85).

19 Les finestres que no donen al carrer no solen estar tan decorades o han estat canviades de lloc. Un cas important

- Al fris (entre decoració *grotesca*);
- Al frontó, en pocs casos;
- A l'intradós de la llinda (llindar a Mallorca);
- Davant el fris o l'entaulament, fins i tot sobreeixint;
- Sota l'arrabà (en portalets gòtics).

-Dalt de la cornisa a les finestres d'estudi: formant una estructura piramidal, amb un element principal central (un escut, una imatge al·legòrica o un retrat), dins un cercol, una corona o una làurea, circular, doncs, amb aguantadors a banda i banda, que poden ésser grotescs amb elements antropomorfs i/o animals o decoració vegetal (Can Amer de la Punta, Can Bordils, Can Catlar, Can Olesa, Can Sales menor). Aquesta estructura es troba també a dues finestres sense escut heràldic: la finestra renaixentista del pati de Can Vivot-O'leo (carrer de l'Almudaina, 4) i la finestra renaixentista amb el retrat de Carles V procedent de Can Juny i ara a Can March (carrer del Palau Reial).

Portal forà:

-Escut tot sol, normalment dins una motlura rectangular o entre un guardapols i una motlura com a base; al costat del portal o dalt del portal, mai a la dovella central.

Capitells d'arc escarser del pas de l'entrada o atri al pati, on sovint es reproduïx l'escut de la finestra o del portalet, a menor escala.

Altres llocs on es troben menys sovint escuts d'origen o influència italiana són làpides, epitafis, claus de volta, però mai a permòdols de jàssera travessera, menys coneguts perquè no són a espais públics o de transició al familiar, on hi ha escuts gòtics només, quadrangulars ogivals

Lloc	Escuts	%
portalet d'estudi	18	27,69
finestra	14	21,53
finestra balconera	6	9,23
capitell d'arc	27	41,53

Taula 2. Localització més freqüent dels escuts que s'estudien

de canvi, és el de la finestra del pati de Can Olesa, del costat del coll de la font o cisterna: a la primera fotografia coneguda (de Bartomeu Darder i Pericàs, BDP 0028), la finestra no té cap decoració i sí una persiana, l'actual és renaixentista, sense escut; hi ha hagut, doncs, tres estils de finestra; un altre cas és la finestra de la casa del carrer de la Puresa, 6, canviada de lloc.

Catàleg

1- Sepulcre de Gil Sánchez Muñoz, expapa Climent VIII, bisbe de Mallorca en el moment de traspasar (sala capitular gòtica de la Seu de Mallorca; 1447).²⁰ Escut de Gil Sanxes Munyós, quarterat, al primer i al quart, de gules una creu floronada i buidada, al segon i al tercer, de gules.²¹ La forma és quadrilonga ogival amb el cap bicòncau i els angles una mica aixamfranats; el centre és lleument convex. Porta un bàcul en pal acoblat darrere, mirant a sinistral, amb un sudari que penjant paral·lel als flancs de l'escut, fins a la meitat. L'escut i els símbols episcopals són dins una corona de fulles d'acant orientades cap a la dreta de l'escut. Hi ha decoració vegetal simètrica a l'espai entre la corona i la vasa rectangular de fulles com les de la corona i quatre trèvols que surten de la vora interior de la corona on s'intersecarien la continuació dels flancs de l'escut amb la corona, i amb l'eix orientat cap al centre de l'escut.²²

2- Epitafi de Gil Sánchez Muñoz, en hexàmetres llatins en lletra gòtica, a la paret de la sala capitular gòtica de la Seu de Mallorca, davant la tomba del bisbe: Escut del canonge valencià Francesc Eiximenis, autor dels versos de l'epitafi, baix del text, mentre que a cada cantó superior hi ha l'escut del bisbe, quadrilong ogival. El nom de l'autor del text de l'epitafi és baix del seu escut, però fora de la motllura: un so al punt d'honor i la mar a la punta, quadrilong apuntat amb el cap bicòncau.²³

3- Portalet gòtic tardà del pati de la casa de la família Armadans (originalment a Can Poquet, al carrer de Can Sanç, 9, ara a Can Oms, al carrer de l'Almudaina, 7): Escut d'Armadans, quadrilong ogival amb el cap bicòncau amb el centre elevat, dins una corona amb un pom de fruits esfèrics als punts cardinals N i S i tres corol·les a cada quadrant, orientades cap avall les dels quadrants superiors, i cap amunt les dels altres –com a la corona que envolta el bust de Carles V de 1529, ara a Can March, al carrer del Palau Reial, atribuïda a Joan de Sales i a la corona del portalet de Santa Eulàlia atribuït al mateix escultor–,²⁴ cobertes per alguns pàmpols als punts E i O. És a un portalet gòtic tardà amb la decoració més complexa, versemblantment obra de Joan de Sales, per la coincidència en la forma de la corona i la qualitat escultòrica.²⁵

4- Finestra renaixentista d'estudi de Can Villalonga-Escalada (1554) (ara Can Bordils, carrer de l'Almudaina, 9):²⁶ Escut quarterat de Sanglada²⁷ i Sureda –amb bordura de peces, no

20 MATEU MAIRATA, G.: *Obispos de Mallorca*, Mallorca, 1985, p. 201-205.

21 BESTARD CLADERA, B.: "L'heràldica medieval a la Seu de Mallorca", *BSAL*, 56, 2000, p. 85.

22 POMAR, J.: "El último antipapa. De antipapa a obispo de Mallorca", *Alrededor del mundo. Revista ilustrada*, 29, 21 de desembre 1899, p. 5. Fotografia de Truyols, primera foto zenital de la làpida sepulcral.

23 Vegeu el text de l'epitafi a VILLANUEVA, J. DE: *Viage literario a la iglesias de España. XII. Viage á Mallorca*, Madrid, 1852, p. 70. Eiximenis era doctor en Cànons; BARCELÓ CRESPI, M.; ENSENYAT PUJOL, G.: *Clergues il·lustrats. Un cercle humanista a l'entorn de la Seu de Mallorca (1450-1550)*, Palma, 2013.

24 SANTIAGO, S.: "Arte", p. 232, fig. 108.

25 ÀUSTRIA, A. LL. S. D': *Les Balears...*, p. 103; BYNE, A.; STAPLEY, M.: *Casas y jardines de Mallorca -Casos i jardins de Mallorca*, Palma, 1982, lám. 167a, que diuen erradament que era al carrer de Sant Miquel; BARCELÓ, M.; ROSSELLÓ, G.: *La casa gòtica a la ciutat de Mallorca*, Palma, 2009, entre les p. 80 i 81. Als capitells de l'arc d'entrada al pati de Can Poquet hi ha el mateix escut entre dos àngels sagrerencs.

26 SEBASTIÁN, S.; ALONSO, A.: *Arquitectura mallorquina moderna contemporánea*, Palma, 1973, p. 27.

27 El senyal de Sanglada, que a l'escut ha perdut la policromia, als quaters 1 i 4, és de gules, tres bureles o faixes en divisa d'argent, amb quatre castells del mateix esmalt col·locats damunt les burelles, 1, 2, 1. A l'escut de Can

totes visibles–, amb forma mixta d'escut toscà i de testera. El cap és enrotllat cap endavant i és seguit d'una mosca d'un quart de circumferència. A cada flanc hi ha dos rotlles iguals, mutilats el superior de la dreta i l'inferior de l'esquerra separats per un tall perpendicular a l'eix de l'escut. La punta de l'escut és de testera, amb dos segments còncaus i la punta cavalcant una mica damunt el cercol que envolta l'escut. Al mig, l'escut és convex, amb el perfil i la separació entre els quaters marcats per un cordó, i representa que és penjat amb una cinta a una baula i aquesta a un clau –mitja baula i el clau són cavalquen sobre la motllura del cercol que tanca l'escut–. La cinta surt de dins les mosses superiors i fa una S. Una altra cinta surt del tall del mig del flanc i forma una baga plana amb l'eix perpendicular al de l'escut, com a l'escut de Sureda-Moià de la finestra del costat. El conjunt és dins un cordó o filet circular coronat amb un apèndix prim a l'eix de simetria. Aquest apèndix és la base d'un triangle isòsceles amb els altres dos costats còncaus i amb un cap de dofí al vèrtex, recolzat al cercol. La cara anterior del cercol és decorada amb collaret format per quatre grups de tres perles a cada quart de circumferència, separats per una figura formada per dos cons units per la base. Adossada a l'interior del cercol hi ha una gola inversa.²⁸

5- Finestra renaixentista d'estudi de Can Villalonga-Escalada, ara Can Bordils (1554) (carrer de l'Almudaina, 9):²⁹ Escut quarterat de Sureda –amb bordura de peces, no totes visibles– i Moià, mixt –toscà a la part superior i de testera a la inferior–, dins una corona, situada entre tres querubins, un a dalt i dos a baix. L'escut té dos àpexs al cap en V i amb rotlles als extrems, mutilat el de l'esquerra. A cada flanc segueix una mosca de tarja i un rotlle ample, paral·lel a l'eix de l'escut, mutilat. La part inferior de l'escut és formada per dos segments còncaus a cada flanc i la punta redona, estreta. La part central de l'escut és convexa i les vores elevades. Tot el perfil és resseguit per un cordó que separa també els quaters. L'escut és dins una corona de calzes de flor de cadascun dels quals surten tres peres petites. Els sèpals i les peretes són orientats cap avall, a cada banda. Figura que la corona i l'escut són penjats amb una cinta a un querubí de dalt de la corona. Entre les ales d'aquest querubí i la corona, hi ha els dos extrems superiors de la cinta fent ones. Entre la corona i els rotlles superiors, la cinta fa un nus del qual surt, a cada banda, una baga que passa per darrere el rotlle. La cinta torna aparèixer del mig de les mosses laterals superiors i fa una S. Una altra cinta surt del mig de cada rotlle lateral i forma una baga plana perpendicular a l'eix de l'escut. Torna sortir una cinta per davall la corona, a l'eix de simetria, bifurcant-se fins a la cornisa de la finestra. Hi ha dos querubins més davall la corona, un a cada banda.³⁰

6- Capitel·l de la dreta de l'arc del mur oposat al del portal forà, al pati de Can Villalonga-Escalada (Can Bordils, carrer de l'Almudaina, 9): Escut quarterat de Sanglada i Sureda, convex i amb les vores projectades cap endavant amb rotlles mutilats. La vora i la separació

Bordils, s'han identificat les bucles amb un cordó, com si l'escut fos un compost en faixa perquè hi ha una bordura de peces als "campers" on hi ha posat un castell tot sol. L'escut de Sanglada es troba també, caironat, a la clau de volta i a la làpida sepulcral de davant l'altar, barroc de dos lòbuls, de la primera capella de l'evangelí de l'església de Sant Francesc de Palma, entrant.

28 ÀUSTRIA, A. LL. S. D': *Les Balears...*, p. 85 (el peu de la imatge confon la finestra amb una de Can Olesa, del carrer d'en Morei); SEBASTIÀ, S.: "Arte", p. 229; VIBOT, T.: *L'art capturat...*, p. 121, 122; BARCELÓ, M.; ROSSELLÓ, G.: *La casa...*, entre la p. 176 i la 177.

29 SEBASTIÀ, S.; ALONSO, A.: *Arquitectura mallorquina...*, p. 27.

30 ÀUSTRIA, A. LL. S. D': *Les Balears...*, p. 84 (el peu de la imatge confon la finestra amb una de Can Olesa del carrer d'en Morei); BARCELÓ, M.; ROSSELLÓ, G.: *La casa...*, entre les p. 176 i 177.

entre els quaters consisteixen en un cordó. En conjunt l'escut és una miniatura del de la finestra del carrer. L'escut es troba entre dos acompanyants que són dues figures fantàstiques amb cap humà.

7- Capitel·l de l'esquerra de l'arc del mur oposat al del portal forà, al pati de Can Villalonga-Escalada (Can Bordils, carrer de l'Almudaina, 9): Escut quarterat de Sureda i Moià, convex i amb les vores projectades cap endavant amb rotlles mutilats. La vora i la separació entre els quaters consisteixen en un cordó. En conjunt l'escut és una miniatura del de la finestra del carrer. L'escut es troba entre dos acompanyant mutilat completament el de l'esquerra i només el cap, el de la dreta, encara que es pot deduir que eren com les figures de l'altre capitel·l de l'arc.

8- Finestra renaixentista de Can Guerau d'Aixartell (carrer de Can Campaner, 11): Escut de Miquel Guerau Remiro amb les armes de Guerau d'Aixartell, davant l'entaulament. L'escut té dos àpexs en V al cap, molt projectats cap endavant, seguits d'una mosca molt fonda. La resta de l'escut és de forma cordiforme amb la base proporcionalment molt baixa. Hi ha dos tinents amb cap de monstre, de perfil, amb una llengua llarga, ales i coa fitoforme, ajaguts a la motllura inferior del fris i que no toquen l'escut.³¹

9- Capitel·l de l'esquerra de l'arc del pas de l'atri al pati de Can Guerau d'Aixartell o Can Campaner (carrer de Can Campaner, 1): Escut de Rossinyol, mixt de toscà evolucionat i de testera, amb dos àpexs amb punta en V al cap i dos apèndixs enrotllats cap enrere a cada flanc i de testera ogival a la punta, amb un apèndix escapçat i un segment còncau a cada banda. El centre de l'escut és convex i les vores es projecten cap endavant. El camper és més baix que la vora i l'en separa un petit escaló. Representa que l'escut és penjat a una clau de la cornisa amb una baula i una cinta situades entre els àpexs. Hi ha dos grius com a tinents amb la coa fitoforme que continua per la cara del capitel·l de dins l'atri i del pati.

10- Capitel·l de la dreta de l'arc del pas de l'atri al pati de Can Guerau d'Aixartell o Can Campaner (carrer de Can Campaner, 1): Escut de Rossinyol, mixt de toscà evolucionat i de testera, amb dos àpexs amb punta en V al cap i dos apèndixs enrotllats cap enrere a cada banda i de testera ogival a la punta, amb un apèndix escapçat i un costat còncau a cada banda. El centre és convex i les vores es projecten cap endavant. El camper és més baix que la vora mitjançant un petit escaló. Representa que l'escut és penjat a una clau amb una baula entre els àpexs en V. No hi ha tinents sinó decoració vegetal.

11- Portalet gòtic d'estudi de la casa del carrer de Can Danús, 6: Escut amb les armes de Fuster, quadrangular ogival amb el cap bicòncau amb el centre elevat i la vora amb cordó. L'escut és entre dos *putti* agenollats, girats cap a l'escut, que l'agafen amb la cara orientada cap a l'observador.³²

12- Capitel·l d'un arc de Can Formiguera de pas de l'entrada al pati (carrer d'en Serra, 9): Escut de Berard, quadrilong ogival amb el cap convex, entre dos àngels agenollats que tenen les ales i les cames a les cares laterals del capitel·l. L'arc d'aquest capitel·l i un altre

³¹ QUIROGA CONRADO, M. DE: *Patrimoni heràldic...*, p. 72, p. 84 fig. 19; BARCELÓ, M.; ROSSELLÓ, G.: *La casa...*, entre les p. 112 i 113.

³² Memòries inèdites del Consell Insular de Mallorca amb signatures 208 –núm. expedient 281/17– i 339 –núm. expedient 111/06–; CAMEMA: fitxa 0508, (fotografies d'Antònia Juan i Josep Morata). ibdigital.uib.es/greenstone/library/collection/casaMedieval/document/D0508.

arc contigu que segueix la seva mateixa direcció tenen només un capitell igual, als costats oposats, perquè el capitell central on s'ajunten és octogonal gòtic, comú a dos arcs més transversals a aquests (el de l'esquerra, rebaixat, amb un capitell amb les armes del Comte Mal (Safortesa, Burguès i Fuster, entre dos àngels), i l'altre apuntat, sense capitell).³³

13- Portalet d'estudi renaixentista a l'esquerra de l'atri del pati de Can Verí (Can Sureda d'Artà, carrer de Can Verí, 3): Escut amb les armes de Verí, amb dos àpexs al cap en V amb rotlle cap endavant, mutilat el de la dreta, i dos apèndixs estrets enrotllats cap endarrere a cada banda, separats per un tall, i la punta cordiforme. L'escut representa que és penjat amb una baula a un clau de la cornisa i es troba davant l'entaulament, entre dos tinents amb ales i amb coa d'escorpi del fris.³⁴

14- Portalet d'estudi gòtic al primer replà de l'escala de Can Verí (Can Sureda d'Artà, carrer de Can Verí, 3): Escut amb les armes de Verí amb bordura de vuit peces. L'escut és de forma quadrangular amb la punta angular, lleument corbat en el sentit de l'eix, per ésser vist pujant, i amb una vora de dos nivells. L'escut és entre dos àngels com a tinents, amb els cabells reülls, agenollats, amb una túnica amb coll i plecs d'estil sagrerenc, però de poca qualitat, amb unes mans massa grosses. Aquests àngels aguanten l'escut amb les dues mans separades i mirant cap a l'observador. Des d'una perspectiva lateral elevada, des de l'escala, millora, però des de l'enfront la representació dels àngels és massa plana.

15- Coll de cisterna octogonal del pati de Can Verí (Can Sureda d'Artà, carrer de Can Verí, 3): Escut del costat anterior del coll de la font, amb les armes de Verí; quadrilong apuntat amb el cap bicòncav, amb la vora marcada per un cordó.

16- Capitells de l'arc de pas de l'atri o entrada cap al buc de l'escala de Can Verí (Can Sureda d'Artà, carrer de Can Verí, 3): Escut de Verí, a un camper de forma de cercle ogival limitat per un cordó. Fora del cordó, dos rotlles al cap amb l'eix de rotació perpendicular a l'eix de l'escut; a cada flanc, un apèndix enrotllat cap endins al punt més ample i un apèndix enrotllat cap enrere entre el rotlle anterior i la punta. La vora, inclosa la dels rotlles, és marcada per un cordó.

17- Capitells de l'arc de pas de l'entrada cap al pati de Can Verí (Can Sureda d'Artà, carrer de Can Verí, 3): Escut de Verí, com el de l'ítem 16, però amb els dos àpexs enrotllats del cap amb l'eix radial.

18- Capitells de l'arc de l'esquerra del pati de Can Verí (Can Sureda d'Artà, carrer de Can Verí, 3): Escut de Verí, amb el camper de forma d'el·lipse ogival limitada per un cordó (més ample, doncs, que els escuts dels dos arcs anteriors de l'entrada, tant que el costat superior de les dues llunetes bolcants és paral·lel al cordó immediat). A la vora, el cap és bicòncav amb el centre elevat i un àpex enrotllat cap enrere a cada costat, un apèndix enrotllat cap al centre de l'escut al flanc, un altre apèndix amb l'eix de simetria esbiaixat enrotllat cap enrere, com als escuts dels altres arcs de l'edifici, però més amples, tant que no hi ha punta ogival. La vora, inclosa la dels rotlles, és marcada per un cordó.

33 BARCELÓ, M.; ROSSELLÓ, G.: *La casa...*, entre la p. 112 i la p. 113; BARCELÓ, M.; ENSENYAT, G.: *Els nous horitzons...*, entre la p. 116 i la p. 117. El primer arc de l'entrada, paral·lel al portal forà, té dos capitells amb les armes del Comte Mal.

34 QUIROGA CONRADO, M. DE: "La emblemática caballerisca en la Mallorca del Renacimiento (Siglos XV-XVI): las cimeras y las divisas", *MRAMEGH*, 19, p. 93, làmina 23.

19- Finestra renaixentista del primer pis de l'enfront de Can Verí (Can Sureda d'Artà, carrer de Can Verí, 3): Escut amb un partit de la creu de la Confraria de Sant Jordi a l'esquerra, i de Verí a la dreta. L'escut és al mig del fris i és de forma rectangular, més ample que alt, còncau, amb un rotlle estret al cap, caragolat cap endavant i amb apèndixs en espiral als quatre cantons que es veuen de costat i són enrotllats cap a baix els de dalt i cap a dalt els de baix. L'escut és entre dos tinents amb cos humà, girats cap als costats, amb ales i cos fitomorf. Aquest escut és semblant als del fris de les finestres del primer pis de Can Olesa –finestres amb la mateixa estructura, inclosa la gran petxina de dalt de la cornisa–, aquells, però, no tenen senyal heràldic.

20- Portalet renaixentista d'estudi al costat dret del pati de Can Verí Major (carrer de Can Verí, 8): Escut amb les armes de Verí amb bordura de peces només a la punta, col·locat davant l'entaulament. El cap de l'escut és bicòncau i a cada extrem hi ha un apèndix enrotllat amb l'eix sobre el qual s'enrotlla paral·lel a l'eix de l'escut i amb la part superior de l'eix de rotació del rotlle, que és trepat, voltat cap endavant mostrant l'espiral de l'extrem superior. Dalt de la punta central del cap hi ha una petita esfera i, a cada banda, un rotlle, trepat, vist de costat i amb l'eix de rotació de la part de l'eix de l'escut voltat cap endavant mostrant l'espiral del perfil. A cada costat de l'escut hi ha dos apèndixs molt estrets enrotllats cap enrere amb l'eix perpendicular al de l'escut, separats per dues mosses fondes. La base de l'escut és cordiforme i comença amb una punta corbada cap amunt separada del darrer rotlle per una altra mossa fonda. L'escut és còncau i amb la vora de les mosses entre els apèndixs aixamfranada. L'escut és entre dos lleons amb ales com a suports al fris.

21- Capitells de l'arc del pas de l'entrada al pati de Can Verí Major (carrer de Can Verí, 8): Escut de Verí en un camper convex amb forma oval ogival, dins un escut de forma derivada del toscà. L'escut és proporcionalment més alt que ample: al cap té dos àpexs enrotllats cap endavant com si fossin en V però separats per un petit segment horitzontal; a cada costat, dos apèndixs enrotllats també cap endavant, separats per una mossa petita, i un altre apèndix llarg prop de la punta orientat cap al costat i enrotllat només a l'extrem.³⁵

22- Capitells de l'arc de l'esquerra del pati de Can Verí Major (carrer de Can Verí, 8): Escut de Verí, amb dos àpexs en V al cap amb rotlles, seguit d'una petita mossa a cada costat i la resta cordiforme, amb tota la vora marcada per un cordó.

23- Capitells de l'arc del fons del pati de Can Verí Major (carrer de Can Verí, 8): Escut de Verí de forma híbrida de tarja i de testera, entre dos àngels sagrerencs. El cap de l'escut és format per tres segments convexos, més llarg el central, i més elevats els laterals; al costat, dret l'escut té dos segments còncaus llargs i, al costat esquerre, a dalt, la mossa pròpia de la tarja i dos segments còncaus, més curt el primer, i el segon com el de l'altra banda de l'eix de simetria. La base és formada per un perfil invers del dels escuts de punta conopial: de fora a dins, un segment còncau seguit d'un de convex a cada banda, amb un tall on hi hauria la punta conopial. Tot el perfil dels escuts és recorregut per un cordó. Al capitell de la dreta, mirant des del carrer de Can Verí, a la part central

³⁵ BARCELÓ, M.; ROSSELLÓ, G.: *La casa...*, entre la pàgina 12 i la 13, f. 3v b.

del segment còncau inferior del costat dret hi manca un fragment. Al capitell contrari, li manca un petit fragment al costat oposat.³⁶

24- Escut del bisbe absentista de Mallorca Diego de Ribera i de Toledo (1507-1511) (carrer del Capiscolat, 2):³⁷ Escut amb les armes de Ribera (d'or tres faixes de sinople), de marès, incís, quadrilong ogival bicòncau al cap, amb la punta central molt elevada fins al capel amb nou borles, tot dins una làurea, mutilat.

25- Finestra d'estudi renaixentista del carrer de les Caputxines, 5 (finestra de l'esquerra): Escut quarterat de les armes de Gaspar de Serralta i de Margalida de Puigdorfilà, casats al 1536,³⁸ amb una bordura de peces a les armes de Puigdorfilà. L'escut és de forma evolucionada de l'escut toscà, amb dos àpexs en V al cap amb els extrems enrotllats cap endins, a cada banda hi ha una mosca fonda seguida d'un rotlle cap endins i un petit tall. La resta és cordiforme, amb dos petits apèndixs més avall de la punta enrotllats, que amb la resta de característiques fan que l'escut sigui com el característic d'Alcúdia. Tota la vora i la separació entre els quaters és marcada per un cordó.

26- Finestra d'estudi renaixentista del carrer de les Caputxines núm. 5 (finestra de la dreta): Escut quarterat de les armes de Gaspar de Serralta i de Margalida de Puigdorfilà, casats al 1536. L'escut és com el de l'item anterior, però en aquest els rotlles dels àpexs superiors són més estrets i la punta de després del tall del costat és més aguda i els dos rotlles dels apèndixs de davall la punta són més gruixats.

27- Escut d'origen desconegut amb les armes de la Universitat de la Ciutat i Regne de Mallorca (Museu d'Història de la Ciutat de Palma, castell de Bellver, de la col·lecció de la Societat Arqueològica Lul·liana, a Can O'leo): Escut caironat dins una vora amb el cap amb àpexs en V (semblant al petit escut de la façana de l'Estudi General del carrer de Sant Roc, 4), entre dos guerrers, drets de cara, amb una llança a l'exterior i la mà interior darrere l'escut, com a tinents. L'escut és dividit en dos fragments.³⁹ (Fig. 3 i 4).

28- Tapadora piramidal del sarcòfag de la prioressa Juliana Sagarra, originalment sota el cor de l'església de Santa Margalida, a la banda de l'evangeli (ara a la paret del fons de la sala capitular del monestir de la Concepció, carrer de la Concepció, 7B): Escut quadrilong apuntat dins una làurea.⁴⁰

29- Tapadora piramidal del sarcòfag de la prioressa Antonina Sagarra (†1430), originalment sota el cor de Santa Margalida, a la banda de l'evangeli (ara a la paret del fons de la sala

36 BARCELÓ, M.; ROSSELLÓ, G.: *La casa...*, entre la pàgina 12 i la 13, f. 3v b. Les altres targes són una al portal lateral de Sant Nicolau, amb un escut quadrilong ogival al mig, de Lull amb una bordura, i a dos permòdols de jàssera d'enteixinat, davall una cimera, a Can Sales, amb les armes de Des Clapers.

37 MATEU MAIRATA, G.: *Obispos de Mallorca*, p. 201-205.

38 QUIROGA CONRADO, M. DE: "Aproximación a la emblemática...", p. 74, 85 fig. 21.

39 Agraesc la comunicació de l'existència de l'escut al senyor Bartomeu Bestard Cladera.

40 VIBOT, T.: *L'art capturat...*, p. 282, 293. Realment no sabem quin dels dos sepulcres amb les armes de Sagarra correspon a una prioressa i quina a l'altra. Joaquim Maria Bover va transcriure l'epitafi d'aquest i dels altres sepulcres de prioresses (DAMETO, J. et alii: *Historia general del Reino de Mallorca escrita por los cronistas D. Juan Dameto, D. Vicente Mut y D. Gerónimo Alemany*, Palma, 1841, p. 1104). PINYA FORTEZA, B.: *Monasterio de religiosas de Santa Margarita (ahora Hospital Militar)*, Palma, 1853, p. 135.

capitular del monestir de la Concepció des del 20 de febrer 1845, carrer de la Concepció, 7B).⁴¹ Escut quadrilong apuntat de Sagarra dins una garlanda.⁴²

30- Tapa piramidal d'un sarcòfag de la prioressa Elionor Bennàssera (†1472) originalment davall el cor de l'església de Santa Margalida (ara a la paret de l'esquerra de la sala capitular del convent de la Concepció des del 20 de febrer 1845, carrer de la Concepció, 7B): Escut quadrilong apuntat amb les armes de Bennàsser dins una làurea.⁴³

31- Portalet gòtic del claustre del monestir de la Concepció, elevat com a fornícula, ara amb una estàtua renaixentista de santa Margalida⁴⁴ (carrer de la Concepció, 7B): Escut d'Eimeric, quadrilong apuntat amb el cap angular, davant el pit d'un àngel que l'aguanta amb la seva mà dreta al cantó dretre de la punta de l'escut i l'esquerra al mig del flanc sinistre, al cul de llàntia de la dreta del guardapols.⁴⁵

32- Portalet de l'ítem anterior: Escut de Sa Fortesa amb 5 flors de lis en creu amb una bordura de vuit peces, davant el pit d'un àngel que l'agafa com a l'ítem anterior, al cul de llàntia de l'esquerra del guardapols.

33- Portal gòtic de la sala de reunions dels jurats a la casa dels jurats (1506, des del 1895 al vestíbul del *ayuntamiento*, davant el portal de la dreta de la façana) (plaça de Cort, 1): Escut de la Universitat de la Ciutat i Regne de Mallorca, d'or quatre pals de gules als quaters 1^r i 4^t, quadrilong apuntat amb el cap bicòncau amb el centre elevat, al timpà d'un portal gòtic. És obra del mestre Armengol.⁴⁶

34- Finestra portal gòtica de Can Salvador Sureda de Santmartí (nom del cadastre del 1576) (carrer del Deganat, 6): Escut de Sureda amb una bordura de 8 peces, quadrilong apuntat amb el cap convex i la punta lleument endinsada, perfilat per dos cordons paral·lels prims, més alt l'exterior i que ocupen també la bordura. L'escut es troba a la llinda de la finestra i davant el mig bossell superior i té com a tinents dos *putti* amb ales, estirats, amb les cames paral·leles al mig bossell superior, que la interior toca. Els *letons* agafen l'escut per la part superior dels flancs i giren la cara cap a l'observador (el *putto*

⁴¹ Joaquim M. Bover va transcriure l'epitafi: "Dimàrs á XIII de juýn de MCCCCXXX passà désta vida la reverénda sor Antonina Zagàrra prioressa del presént monastir", DAMETO, J. *et alii*: *Historia general del reino de Mallorca*, II, Palma, 1841, p. 1104.

⁴² VIBOT, T.: *L'art capturat...*, p. 282, 293. BARCELÓ, M. *et alii*: *Espanyols i Pacs...*, p. 134 fig. 11. PINYA FORTEZA, B.: *Monasterio de religiosas de Santa Margarita (ahora Hospital Militar)*, Palma, 1853, p. 135.

⁴³ DAMETO, J. *et alii*: *Historia general...*, p. 1103. VIBOT, T.: *L'art capturat...*, p. 282, 294.

⁴⁴ L'estàtua podria procedir de Santa Margalida i representar la patrona d'aquest monestir, però no hi era a la fi del s. XIX: "A la derecha de la entrada hay un pequeño arco rebajado con ángeles que sostienen los escudos de casa Zaforteza", LUIS SALVADOR, A.: *La Ciudad...*, p. 228. Sobre l'estàtua, i l'atribució a Joan de Sales, vegeu ALOMAR, A. I.: "Elements de l'heràldica..."; CARMONA MORENO, F.: "Iconografía de la iglesia y monasterio de Nuestra Señora de la Concepción de las Agustinas en Palma de Mallorca", BSAL, 57, 2001, p. 142.

⁴⁵ FORTEZA I MUSOLES, D.: *Del puig de Pollensa al puig del Sitjar. Historia del monasterio...*, p. 174-175.

⁴⁶ CANTARELLAS CAMPS, C.; TUGORES TRUYOL, F.: "A propòsit de l'església de Sant Andreu i de la capella de Sant Eloi a partir del segle XIV (Casa de la Universitat de Ciutat de Mallorca-Ajuntament de Palma)", BSAL, 70, 2014, p. 126; 134, fig. 5; 135 fig. 6. ÀUSTRIA, LL. S. D': *Les Balears...*, p. 51. És important notar que el gravat d'aquesta obra en els detalls no és fidel a l'original: el cap de l'escut que tractam no s'ha dibuixat amb bicòncau, adaptat a l'arc ogival, els culs de llàntia s'han dibuixats més grossos, és diferent el fullatge del timpà i el floró, etc.

del flanc dretre de l'escut té l'avantbraç i el peu drets mutilats, l'altre, els dos peus).⁴⁷

35- Finestra portal gòtica de Can Salvador Sureda de Santmartí (nom del cadastre del 1576) (carrer del Deganat, 6): Escut de Sureda amb una bordura de 8 peces, quadrilong apuntat, el cap convex i la punta projectada cap enrere. L'escut és col·locat directament a la llinda i davant el mig bossell superior de la finestra, entre dos *putti* asseguts al mig bossell superior, mig girats cap a davant, amb la cara cap a l'observador (com a Can Armadans del carrer de l'Estudi General) i amb les cames exteriors amputades.

36- Escut de Can Tomàs des Pedrís des Born (al segle XIX, dit Can Sureda) (ara a Son Berga, Establiments):⁴⁸ Escut de forma de testera de cavall de 10 costats còncaus amb les armes de Tomàs, dins una corona de fulles d'acant. La corona és dins una quadrat delimitat per un filet. Als carcanyols hi ha un pom de tres poncelles amb la tija a la banda de la corona. A l'esquerra i a la dreta del quadrat hi ha quatre escales de gat, dues a cada costat, l'una dalt l'altra, on fins i tot es representen els claus. Ocupant tot el costat superior i tot l'inferior del rectangle, hi ha repetida l'empresa en castellà i lletra humanística "SOBIR O MORIR".⁴⁹ Tomàs Tomàs era patró de galeres que lluità a favor Alfons el Magnànim⁵⁰ que, agraït, el va nomenar cavaller a Nàpols al 1444. L'empresa es refereix al seu ascens social, però és característica de Nàpols la quantitat minsa d'escuts de testera.⁵¹

37- Portalet gòtic d'estudi de Can Valentí ses Torres (ara a Son Berga, a la col·lecció fundada per Joaquim Miquel Zaforteza i Crespí de Valldaura, 1850-1885): Escut de Valentí ses Torres de forma de testera de 8 costats dins una làurea, amb les fulles orientades cap avall les dels quaters superiors i cap amunt les dels quaters inferiors. Aquesta corona és fermada amb cordes creuades als punts cardinals que acaben en quatre borles que surten pels costats i formen una ondulació cadascuna. Davall l'escut, paral·lela a l'arc escarser del portalet, hi ha una cinta ampla amb la divisa llatina de Ferran Valentí en

⁴⁷ És excepcional aquesta finestra balcó gòtica amb mitjos bossells i la de veïnat i fa dubtar de l'antiguitat de l'escut i dels *putti*, però el mal estat de conservació dels *putti* i les imperfeccions de les finestres ens han fet acceptar-les amb reserves. Per contra, l'escut i els *putti* de la tercera finestra balcó de la façana són indiscutiblement més moderns, els *putti* per la seva mala qualitat plàstica. L'escut, quarterat 1 i 4 Fortesa i 2 i 3 Galiana, d'estil francès, pels segments rectes i els apèndixs rectes sense rotlle, com la clau de volta del bisbe Vic i Manrique de la Seu de Mallorca.

⁴⁸ PASCUAL, A.: "Del gòtic al neogòtic: el caso de Can Thomàs des Predís [sic] des Born (Palma)", *BSAL*, 56, 2000, p. 337-362; MURRAY, D. G.; PASCUAL, A.: *La casa y el tiempo...*, p. 345, pàg. XII de l'apèndix, làm. 3.

⁴⁹ "Sobir" és una ultracorrecció de la representació escrita del tancament de la vocal semitancada anterior [o] precedint una tancada posterior [i]. La ultracorrecció és un testimoni del deficient coneixement del castellà a l'època de la minoria que en sabia gens. La rima interna refermava l'opció "sobir". També exemplifica la ultracorrecció típica de part de Mallorca del tancament de la vocal [o] àtona seguida de síl·laba amb la vocal [i] ("ponyir" per "punyir", per exemple).

⁵⁰ Tomàs participà en el setge del Castel Nuovo de Nàpols, A. F.: "Estudios históricos. Navegación y comercio de las Baleares desde los tiempos más remotos. III.", *El Palmesano*, 3 de setembre 1856, p. 3.

⁵¹ QUIROGA CONRADO, M. DE: "La emblemática...", p. 48. Làmina 12. Tomàs era patró de galeres i el 1437 participà en accions de guerra; BARCELÓ, M.: "Aspectes de la relació de Mallorca amb el regne de Nàpols a la Baixa Edat Mitjana", *BSAL*, 72, 2016, p. 48. Tomàs amb la seva galera també transportava mercaderies a les rutes Mallorca-Nàpols, Mallorca-València, Mallorca-Ona, Mallorca-Alcúdia, vegeu, CATEURA BENNÀSSER, P., "Valencia y Mallorca en el siglo XV", *Mayurqa*, 26, 2000, p. 188; CATEURA BENNÀSSER, P.: "Mundos mediterráneos: el reino de Mallorca y el sultanato mameluco (siglos XIII-XV)", *Espacio, Tiempo y Forma, Sèrie III, Historia Medieval*, 13, 2000, p. 100.

majúscules humanístiques: VOX CLAMANTIS IN DESERTO. Aquesta cinta gira sobre si mateixa on l'arc escarser volta i acaba amb un rotlle.⁵²

38- Conjunt de dues finestres gòtiques, possiblement obra de Francesc Sagrera, de Can Valentí ses Torres, ara a Son Berga (Establiments): dos escuts amb les armes de Valentí de forma de testera de 10 costats amb el cap de l'escut projectat cap endavant com si fos una tarja (per a la datació cal dir que Ferran Valentí morí al 1476).⁵³

39- Retrat en baix relleu de Joan Valero dalt de la seva tomba (originalment a la sagristia de l'església de Sant Domingo, ara a Son Berga, Establiments): Escut quadrilong ogival amb el cap bicòncav amb el centre elevat, aguantat per dos àngels asseguts. L'escut, davall una polsera de tradició medieval atribuïda a Francesc Sagrera, presideix un filacteri amb el text TESTA IOANNIS VALERII en lletra humanística, entre la qual i dues motlures com d'escopidor de finestra hi ha el bust en baix relleu de perfil de mida natural de Joan Valero en marbre blanc, amb el cantó superior dret trencat. La tipologia del retrat de perfil és clàssica. El personatge portà una toga damunt un gipó amb coll. La toga li deixa destapada la seva espatlla dreta.⁵⁴ Valero havia estat secretari d'Alfons el Magnànim a Nàpols i de Joan II. El retrat d'aquesta peça s'ha atribuït a Francesco Laurana⁵⁵ i el conjunt fou descrit per Gaspar M. de Jovellanos.⁵⁶

40- Finestra gòtica d'estudi de Can Armadans (c. de l'Estudi General, 4): Escut amb les armes d'Armadans, quadrangular apuntat amb ogiva al mig del cap. Aquest escut és col·locat al dintell i davant el mig bossell superior d'una finestra rectangular gòtica. La secció de l'eix longitudinal de l'escut és ondulada, atès que el cap es projecta cap endavant lleument i la base s'amaga cap a sota el mig bossell exterior. L'escut és entre dos *putti* com a tinents, els quals, drets i gairebé de perfil, giren la cara cap a l'observador. Representa que aquests *putti* aguanten l'escut, per la part superior del flanc del costat corresponent, amb el braç interior aixecat i subjecten la part inferior del flanc de l'escut amb el braç exterior abaixat (el *putto* de la dreta té, però, mutilat el braç l'avantbraç exterior, així com al *putto* de l'esquerra li manca la cama interior). La posició dels *putti* recorda la dels que hi ha a la finestra de portal de l'esquerra de Can Sureda de Santmartí.⁵⁷

41- Capitells de l'arc de pas de l'entrada al pati Can Gual-Des Mur (canviat de lloc –ara al fons del pati–, un cop enderrocat i refet l'edifici, al carrer de l'Estudi General, 7):⁵⁸ Escut de Des Mur en un camper tot cobert de ratlles verticals gravades, llevat d'una franja que

52 BARCELÓ, M.; ENSENYAT, G.: *Ferrando Valentí...*; BARCELÓ, M.; ENSENYAT, G.: *Els nous horitzons...*, entre la pàgina 116 i la 117; QUIROGA CONRADO, M. DE: "La emblemática...", p. 47-48, 89, làm. 10.

53 QUIROGA CONRADO, M. DE: "La emblemática...", p. 89, làm. 11; BARCELÓ, M.; ENSENYAT, G.: *Els nous horitzons...*, entre la pàgina 116 i la 117.

54 BARCELÓ, M.; ENSENYAT, G.: *Els nous horitzons...*, entre les pàgines 116 i 117.

55 LLABRÉS BERNAL, G.: "Nuestra lámina. Juan Valero", *BSAL*, IV, p. 69; ALOMAR, G.: Guillem Sagrera y la arquitectura gòtica del siglo XIV, Barcelona, 1970, p. 276-277; ALOMAR, A. I.: "Les restes de Sant Domingo i de Nostra Senyora de la Victòria", *BSAL*, 49, p. 396; SOLER MOLINA, A.: *La cort napolitana d'Alfons el Magnànim: el context de Curia e Güelfa. Vol. I. Enyego d'Àvalos i el Nàpols alfonsí*, València, 2020, p. 346.

56 JOVELLANOS, G. M. DE: *Obras del excelentísimo señor don Gaspar Melchor de Jovellanos*, III, Barcelona, 1840, p. 63.

57 SABATER, T. et alii: *La casa medieval...*, p. 426 fig. 14.

58 Agraesc a la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació les facilitats per a fer les fotografies.

segueix la vora de la qual és separada amb una línia paral·lela. L'escut ocupa gairebé tota la cara de l'intradós del capitell i els flancs són, doncs, baixos. El cap és còncav al mig. Els flancs són enrotllats cap endins, i a la punta hi havia un altre rotllet, mutilat. L'escut és coronat amb un elmet dextrat, que té com a cimera una mà que agafa una branca orientada cap al flanc sinistre, i que té uns llambrequins que passen per dalt dels acompanyants, estenent-se per la part superior de les cares exteriors dels capitells, que ocupen sengles animals fantàstics amb cap de dofí i, a les cares exteriors del capitell, ales i coa fitomorfa –aquests éssers recolzen el cap, molt gros, en el cap l'escut i que toquen amb la pota exterior els flancs de l'escut–. La forma d'aquest escut, més ampla que alta, i amb un rotlle a cada flanc, recorda la de l'escut de la finestra de dalt el portal forà de Can Verí.⁵⁹

42- Escut a la façana de la casa del carrer de l'Estudi General, 6: Escut de Santjoan, dins una motllura fora de la qual hi ha un text referent al passat de la família Santjoan durant la Germania. L'escut és derivat del toscà, cordiforme amb dos àpexs en V al cap molt separats, amb tot el costat interior de la V enrotllat cap endavant. Els àpexs són separats del flanc per una petita mossa. Al flanc hi ha un gran rotlle, mutilat, seguit d'una mossa petita, on comença la base cordiforme, més estreta que la part superior. La vora de l'escut és marcada per un cordó que, a la part inferior de l'eix de simetria, dins el cordó, dibuixa una petita punta conopial cap amunt en sentit contrari de la de baix del cordó. L'escut representa que és penjat amb una cinta a una baula clavada a la motllura que tanca l'escut. L'escut és entre dos suports amb forma de grius grossos asseguts que l'aguanten amb la pota exterior a l'alçada de la mossa inferior del flanc i la pota interior a l'alçada de la mossa superior. Els grius tenen les ales que cavalquen la vasa de l'escut. El text llatí, en lletra humanística, es troba distribuït pels costats superior i inferior de la làpida, fora de la motllura, i diu:

HAEC·SANTIOANNIS·CLARVM·GENVS·ARMA·RESIGNAT·

SVMP·TIBVS·HAEC·CVIVS·STAT·Q·NITT·Q·DOMVS⁶⁰

43- Capitells del pati de Can Ferragut (carrer de l'Estudi General, 9; anterior a 1562):⁶¹ Escut de Joanot de Caulelles, quadrilong apuntat, amb el cap bincòncav i amb dos rotlles a cada costat, entre dos monstres de cos d'home fins a la cintura, ales i coa de peix entorcillada formada per un fullatge.⁶²

44- Finestra renaixentista de Can Amer de sa Punta o Can Bonet de los Herreros (carrer des Forn de la Glòria, 9): Escut dalt de la cornisa, a l'extrem esquerre, amb el senyal d'Amer a la meitat superior i, a la inferior, dins un perfil cordiforme, les lletres P I, humanístiques, separades per la continuació de l'arbre de la creu posades damunt un perfil horitzontal que talla la punta del cor. Per la forma, l'escut és toscà, amb un perfil, la part central convexa i amb un àpex central superior i un a cada costat, tots tres amb els extrems enrotllats mutilats. L'escut representa que és penjat amb una cinta a una baula i els dos caps de la cinta fan una бага dalt de l'escut a cada banda de la baula. Aquesta forma d'escut recorda

⁵⁹ QUIROGA CONRADO, M. DE: *Aproximación a la emblemática...*, p. 66, 81 fig. 4.

⁶⁰ QUIROGA CONRADO, M. DE: "La emblemática...", p. 61-62, 92, làm. 20.

⁶¹ MURRAY, D. G.; PASCUAL, A.: *La casa y el tiempo: interiores señoriales de Palma*, II, Palma, 1989, p. 257.

⁶² VIBOT, T.: *L'art capturat...*, p. 172.

els de Can Bordils. Al mig de la cornisa hi ha una representació de la Caritat (una dona de front abraçant dos infants de perfil, el de l'esquerra mamant) que es troba dins mitja esfera amb la llegenda DATA · ES [sic] · DE · SVPER / · CHARITAS en lletra humanística repartit a dalt i baix de la vora circular. Aquest baix relleu, per la distribució de la llegenda, pel tema –una virtut– i per la forma del continent, hemisfèrica, de la imatge en baix relleu, recorda les finestres, cruciformes i sense escut, però, de Can Catlar del carrer del Sol (1556), on es representen les virtuts cavalleresques –fortalesa, prudència, pietat, caritat i templança–. El coronament de la finestra és també com el d'aquestes finestres de Can Catlar i com el de les finestres baixes de Can Olesa i de Can Bordils.⁶³

45- Finestra renaixentista de Can Amer de sa Punta o Can Bonet de los Herreros (carrer del Forn de la Glòria, 9): Escut situat dalt de la cornisa a l'extrem dret, de la mateixa forma que el de l'esquerra. Al camper hi ha un avantbraç amb la mà que agafa un feix de sagetes? (no se'n veuen els detalls) davall un estel de vuit puntes.⁶⁴

46- Portalet d'estudi gòtic de Can Morlà (després Can Puigdorfilà, al carrer homònim, ara a Mainou, Consell): Escut amb les armes de Morlà de forma de testera de 10 costats còncaus, que s'aprima molt des d'una mica més avall de la meitat. Al mig de l'escut hi ha un oval que arriba fins una mica més avall de dos terços de l'eix de l'escut i que és delimitat per un cordó. Dins l'oval hi ha el senyal de Morlà. L'escut es troba envoltat per una corretja amb sivella. Aquesta corretja surt a cada banda de l'escut de darrere el segon segment còncau superior. A la banda del flanc dret la corretja fa un bucle passant per damunt d'ella mateixa i davalla fins prop de la punta de l'escut. A la banda del flanc sinistre, la corretja fa una volta passant per davall si mateixa i després descendeix fins a la punta a la qual s'acosta fent una corba, com a l'altre costat. L'escut amb la corretja es troba dins una corona de fulles i fruits, fermada als punts cardinals amb una corda en X, a la qual és penjada amb una baula. La corona és abraçada per dues figures amb cos d'home, ales i coa fitomorfa. L'estructura de l'escut és semblant a la del portalet de Santa Eulàlia de Palma procedent Can Tomàs des Pedrís des Born atribuït a Joan de Sales, però la qualitat és inferior.⁶⁵

47- Capitells de Can Morlà (després dit Can Puigdorfilà, al carrer homònim, ara a Mainou, Consell): Escut de Morlà de forma de testera de 10 costats (horitzontals al cap –molt ample– i a la punta –molt estret, precedit de dos segments encara més curts–, còncaus els altres, amb el segment tercer molt més llarg que la resta). Al mig de l'escut hi ha un oval gairebé circular, marcat amb un cordó, que arriba fins una mica més avall de dos terços de l'eix de l'escut, amb el senyal heràldic dedins. Hi ha uns arbres com a sostenidors amb grans flors, a banda i banda. Als cantons del capitell, hi ha un capitellet de l'altura de 3/4 del capitell, envoltat de fulles de card al mig dalt d'un pilaret cilíndric que devia continuar fins en terra.⁶⁶

63 ÀUSTRIA, A LL. S. D': *Les Balears...*, p. 38, ALOMAR, G.: "Antiguas inscripciones lapidarias en las calles y patios de la ciudad de Palma", *Papeles de Son Armandans*, XVII/1, 1960, p. 196 (Alomar hi llegí erradament "DATA EST DE SVPER CHARITAS"); BARCELÓ, M.; ROSSELLÓ, G.: *La casa...*, entre les p. 176 i 177.

64 Vegeu la nota anterior.

65 ALOMAR, G.; ALOMAR, A. I.: *El patrimoni...*, p. 53, fig. 38, 63. JUAN, A.: "Arcos y portales...", p. 75 n. 41. BYNE, A.; STAPLEY, M.: *Casas y jardines...*, làm. 167. VIBOT, T.: *L'art capturat...*, p. 106. Agraesc al senyor Bartomeu Bestard i Cladera les fotografies del portalet i dels capitells.

66 N'agraesc la informació i fotografies al senyor Bartomeu Bestard i Cladera. VIBOT, T.: *L'art capturat. Arxius Històric-*

48- Escut de la Universitat de la Ciutat i Regne de Mallorca procedent de l'enfront de l'Almudí d'aquesta institució del carrer de la Mar, 4 (ara al Museu de Mallorca, núm. gral. d'inventari: DA05/14/0042; alçària = 87 cm; amplària = 87 cm): Escut quarterat: 1 i 4 d'or, dos pals de gules, que és dels Bel·lònides; 2 i 3, castell amb cinc torres damunt la mar, que és el Castell reial de la ciutat de Mallorca; caironat, dins una làurea de fulles d'acant que es troba davant el ventre i la falda d'un àngel tinent que l'abraça i amb les ales obertes –l'Àngel Custodi de la Ciutat de Mallorca– d'estil sagrerenc. S'ha dit per error que l'escut procedeix del polvorí del bastió de la Porta Pintada Vella.⁶⁷ Podria ésser obra de Guillem Sagrera, però no el cap de l'àngel, que no és l'original i que s'ha afirmat que podria ésser romà, procedent de Pollentia (per què no de la Palma romana?). A l'enfront de l'Almudí, tapat amb una peça de marès., es veu el rectangle que ocupava aquest escut, entre la cornisa de la façana i un altre escut de dalt del portal, d'estructura igual a la d'aquest, modificat amb l'escut de l'arma d'artilleria espanyola (ítem 51).⁶⁸

49- Escut versemblantment amb les armes reials fins a l'ocupació borbònica de 1715, substituïdes per l'escut de l'arma d'artilleria espanyola, damunt les dovelles centrals del portal de l'Almudí de la Universitat de la Ciutat i Regne de Mallorca (carrer de la Mar, 4): Escut caironat dins una làurea de fulles d'acant col·locat davant el ventre i la falda d'un àngel tinent –l'Àngel Custodi de la Ciutat de Mallorca, ressò de l'Àngel protector de la Mercaderia de la llotja propera– amb les ales obertes que l'abraça. L'estat de conservació de l'escut és millor que el de l'ítem anterior, per la diferent qualitat de la pedra i pel malmenament de l'altre, però la qualitat artística d'aquest és inferior (vegeu la nota anterior).

50- Finestra manierista de Ca dona Anna (casa del carrer de la Mare de Déu de la Mamella, enderrocada al 1850, quan es creà la plaça de Quadrado, ara al castell de Peralada, costat de ponent del pati d'honor, a baix): Escut de Rocabertí simplificat (un roc atzur),⁶⁹ amb àpexs llargs en V al cap amb els extrems amb rotlle, separats dels flancs per una moxa, seguida d'un rotlle, un tall perpendicular a l'eix de l'escut i el final cordiforme, amb un rotllet després de la punta, a cada costat. L'escut té el perfil marcat per un cordó i és coronat per un elmet petit. La forma de l'escut és com la dels escuts del carrer de ses Caputxines amb les armes de Gaspar de Serralta i de Margalida de Puigdorfil.⁷⁰

Monumental de l'arquitecte Josep Ferragut i Pou, Pollença, 2015, p. 62, fig. d. Hi ha un altre parell de capitells amb escuts de Morlà a Mainou, visibles a les fotografies del pati referenciades a la nota anterior, però semblen ja barrocs (QUIROGA CONRADO, M. DE: "La emblemática...", p. 90, làm. 15).

67 ALOMAR, A. I.: *L'Exèrcit mallorquí de la fi de l'Edat Mitjana a la seva desaparició*, Palma, 1998, p. 106; entre les p. 120 i 121, fig. 34, 35a, 35b; ÀUSTRIA, A. LL. S. D': *Les Balears...*, p. 15, 19. TOUTS MELIA, J.: *Las murallas de Palma (1596-1902)*, Palma, 2003, p. 223. SEGURA SALADO, J.: "Escuts i làpides a les murades de Ciutat i a altres fortificacions", a ROSSELLÓ BORDOY, G. (ed. lit.): *El Patrimoni Menor. Actes del Vè Congrés El nostre patrimoni cultural : el patrimoni menor*, Palma, 1999, p. 200.

68 ISASI RANSOME, R.: *Palma de Antaño*, Palma, 1998, p. 166. QUIROGA CONRADO, M. DE: *Patrimoni heràldic...*, p. 36. ROSSELLÓ BORDOY, G.: *Museo de Mallorca...*, p. 56-57. Almudí esdevingué a Mallorca un nom comú, traduït per l'artilleria borbònica després del 1715 com a *maestranza*. A la ciutat hi havia també l'almudí del rei, a un lloc no conegut, vegeu ALOMAR, A. I.: *L'Exèrcit mallorquí...*, p. 85-86.

69 Inés Padrosa afirma que el roc no podia ésser als escuts de la casa de Palma i que degué substituir un escut anterior (PADROSA GORGOT, I.: "Mallorca en el castillo...", p. 156 n. 71), però observant el capitell, del qual hi ha una fotografia amb molta definició a Wikicommons, es veu que el roc és original, dada molt interessant.

70 PADROSA GORGOT, I.: "Mallorca en el castillo de Peralada: o cómo vestir un palacio en el siglo XIX", *MRAMEGH*, 28, 2018, p.185 fig. 5, 186 Fig. 6; PADROSA GORGOT, I.: "Col·leccionisme artístic dels Rocabertí-Dameto (1875-

51- Finestra manierista de Ca dona Anna (casa del carrer de la Mare de Déu de la Mamella enderrocada al 1850 i desaparegut el carrer en crear la plaça de Quadrado, ara al castell de Peralada, al costat de ponent del pati d'honor, a dalt): Escut amb les armes de Rocabertí simplificades (d'or, un roc atzur). La forma és amb tres àpexs al cap –els dos laterals amb rotlles i el central davall un elmet dextrat amb plomall–. A cada flanc hi ha dos rotlles i un tall que delimita una banya a la base, que és cordiforme, com a la finestra de baix del costat meridional del pati del castell. L'escut és entre dos *putti* amb ales estirats al fris.⁷¹

52- Finestra manierista de Ca dona Anna (casa del carrer de la Mare de Déu de la Mamella enderrocada al 1850 i desaparegut el carrer en crear la plaça de Quadrado, ara al castell de Peralada, al costat de llevant del pati d'honor, a dalt): Escut amb les armes de Rocabertí simplificades (d'or, un roc d'atzur). La forma és mixta d'escut toscà i de testera, amb dos àpexs en V al cap amb rotlle als extrems, seguits d'una mossà, i a cada flanc un apèndix enrotllat al centre. La resta de l'escut és amb tres costats còncaus a cada flanc.⁷²

53- Finestra renaixentista de Ca dona Anna (casa del carrer de la Mare de Déu de la Mamella enderrocada al 1850 i desaparegut el carrer en crear la plaça de Quadrado, ara al castell de Peralada, al costat de llevant del pati d'honor, a baix): Escut amb les armes de Rocabertí simplificades (un roc d'atzur). La forma de l'escut és com la de l'escut de l'ítem 50. Aquest escut és com el de Serralta-Puigdorfilà de dues finestres del carrer de les Caputxines, 5.⁷³

54- Capitells de Ca dona Anna (casa del carrer de la Mare de Déu de la Mamella enderrocada al 1850 i desaparegut el carrer en crear la plaça de Quadrado, ara al castell de Peralada): Escut amb les armes de Rocabertí simplificades (d'or, un roc d'atzur). La forma és amb tres àpexs al cap, el central tapat per l'elmet i els laterals enrotllats cap enrere, –amb l'eix de rotació una mica inclinat cap a fora–, seguits d'una mossà. Cada flanc és format per un apèndix enrotllat cap endins amb l'eix de rotació perpendicular al del rotlle del cap, un tall, un altre apèndix amb rotlle cap endins que té l'eix de rotació paral·lel a la vora cordiforme d'aquesta part de l'escut; i finalment hi ha un altre tall i la punta mutilada, tal volta originalment amb un rotlle a cada banda. Els rotlles tenen trapes –per la qual cosa l'escut és més modern que el de Príam de Villalonga– i la vora de l'escut és formada per un cordó. L'escut és coronat amb elmet sinistrat amb la cimera amputada i amb el plomall amb una ploma a cada banda amb l'extrem cap avall. A banda i banda de l'escut hi ha un mot de la divisa DEI GRATIA, en lletra majúscula humanística, dins un filacteri que travessa el costat de la cara del capitell des del cantó superior esquerre, on el cap és enrotllat en espiral, fins al tall del flanc de l'escut, representa que passa per darrere de l'escut, surt per l'altra banda i puja esbiaixat fins al cantó superior dret on s'enrotlla fent una altra espiral. El capitell i la

1898), comtes de Peralada. Noves aportacions", a BASSEGODA I HUGAS, B.; DOMÈNECH VIVES, I. (coord.), *Mercat de l'art, col·leccionisme i museus*, 2019, 2020, p. 18, 19 Fig. 2b, 155-156; PIFERRER, P.; PARCERISA, F. J.: *Recuerdos y Bellezas de España. Mallorca*, Barcelona, 1842, entre les pàgines 138 i 139 (al gravat es veu un portalet d'estudi, però no l'escut, si n'hi havia).

71 PADROSA GORGOT, I.: "Mallorca en el castillo...", p. 185 fig. 5, 186 Fig. 6; PADROSA GORGOT, I.: "Col·leccionisme artístic...", p. 18, 19 Fig. 2b; PIFERRER, P.; PARCERISA, F. J.: *Recuerdos y Bellezas...*, entre les pàgines 138 i 139. FREIXAS I CAMPS, P.: "El castillo palacio de Peralada", *Revista de Girona*, 62, 1973, p. 19, lám. 9.

72 Mateixes referències que a la nota anterior.

73 Mateixes referències que a les dues notes anteriors.

forma de l'escut són una còpia dels capitells de Can Villalonga del Call, però en aquells les armes són dins un escut quadrilong apuntat al mig de l'escut toscà amb rotlles.⁷⁴

55- Capitells de Ca dona Anna (casa del carrer de la Mare de Déu de la Mamella enderrocada al 1850 i desaparegut el carrer en crear la plaça de Quadrado, ara al castell de Peralada, a un arc de mig punt): Escut amb les armes de Rocabertí simplificades (d'or, un roc d'atzur), cordiforme, amb tres àpexs al cap, els laterals amb l'eix tombat cap a fora. L'escut és entre dos *putti* amb ales que sembla que aguanten l'escut volant estirats, amb el bust a l'intradós de l'arc i la resta del cos als costats exteriors del capitell. Al capitell de l'esquerra, darrere els peus del putto hi ha un filacteri amb l'extrem forcat.⁷⁵

56- Portalet renaixentista d'estudi situat davall el llit de l'escala del pati de Can Fortesa del Brollador ⁷⁶ (ara dit Can Berga, abans també dit Can Brondo i Can Recio; plaça del Mercat, 12): Escut de Sa Fortesa, dins el timpà d'un frontó que tanca la part superior d'un portalet d'estudi sense llinda. Les armes cobreixen una superfície de perímetre circular ogival i volum gairebé hemisfèric al cap, envoltada d'una vora aixecada. Al cap de la vora hi ha dos àpexs en V amb els extrems enrotllats amb el costat exterior còncau i llarg. A cada flanc hi ha dos apèndixs amb rotlles cap endins a l'extrem, separats per una mossà. L'escut és coronat per un elmet dextrat amb plomall i llambrequins i un filacteri ocupa l'espai buit del timpà des del racó inferior fins a l'elmet, per darrere del qual passa, amb la divisa WVLNVS · O/PEM · QVE · FERET en lletra humanística, amb la primera N girada verticalment i amb abreviatura per a QVE. Al portal interior que comunica les cases d'Alfàbia amb el jardí hi ha un escut molt semblant i amb el mateix text.⁷⁷

57- Portalet renaixentista d'estudi del costat de l'esquerra del pas al pati de Can Alabern (després Proenç i Ordines d'Almadrà) (carrer d'en Morei, 8): Escut partit amb les armes de Vivot i Santjoan –Berenguer Vivot, que a principi del segle XVI construí l'edifici, es casà amb Joana de Santjoan, senyora de la cavalleria d'Ariany–, com el d'un altre portalet i d'una finestra d'estudi de la mateixa casa, dels dos ítems següents, situat davant el fris i la cornisa. Escut quadrilong amb dos àpexs en V al cap, projectats cap endavant i que tenen els extrems enrotllats cap endins i l'eix de rotació del rotlle paral·lel al perfil del tall en V. La

74 PADROSA GORGOT, I.: "Mallorca en el castillo...", p.188 fig. 9. ENFO, Wikicommons, 24 d'agost 2014.

75 PADROSA GORGOT, I.: "Mallorca en el castillo...", p. 188.

76 Can Fortesa des Brollador era una casa del Sitjar propietat de Salvador Burguès sa Fortesa i Dameto venuda al 1576 a les monges del monestir de la Concepció al carrer d'aquest nom per afegir-la a la que havia donat Aleix sa Fortesa per a la fundació d'aquest monestir. ZAFORTEZA I MUSOLES, D.: *Del puig de Pollensa al puig del Sitjar. Història del monestir de la Puríssima Concepció olim del puig de Pollensa de Religiosas Agustinas, de Palma de Mallorca*, Palma, 1945, p. 174-175.

77 Aquestes paraules són un fragment de *Remedia Amoris* d'Ovidi: "Ad mea, decepti iuvenes, praecepta uenite, / quos suos ex omni parte fefellit amor. / Discite sanari, per quem didicistis amare: / una manus uobis uulnus opemque feret; / terra salutare herbas eademque nocentes nutrit, / et urticae proxima saepe rosa est." (v. 41-46), és a dir 'la mateixa mà igual que us ferirà us ajudarà'. Equival a la dita "Qui bé estima, bé castiga" (*Paremiologia catalana comparada digital*: <https://pccd.dites.cat>). Una altra traducció: "Veni a les meves lliçons, joves decebuts, que heu estat enganyats arreu pel vostre propi amor. Us ensenyarà a guarir-vos aquell qui us ensenyà a estimar: una mateixa mà us portarà la ferida i el remei. La terra nodreix al mateix temps herbes remeieres i herbes nocives, i sovint l'ortiga és a frec de la rosa" (OVIDI, *Remeis a l'amor*, text revisat i traducció de PÉREZ I DURÀ, J., Barcelona, 1979, p. 39-40). Magdalena de Quiroga ha interpretat que la divisa es refereix a Joanot sa Fortesa i de Sales (†1551) per les greus ferides que li feren els agermanats al 1523 a Alcúdia (QUIROGA CONRADO, M. DE: "La emblemática...", p. 65-66). No hi veiem la relació amb l'*ars amandi*. BARCELÓ, M.; ROSSELLÓ, G.: *La casa...*, entre les p. 176 i 177.

base de l'escut és gairebé redona, perquè la vora puja una mica en contacte amb l'extrem interior de dos rotlles que hi ha entre la motllura dentada de l'arquitrau i el perfil amb cordó de l'escut. Aquests rotlles no es veu quina relació formal tenen amb l'escut. Entre l'àpex i el flanc recte i ha una bossa gran i, on s'intersequen, hi ha un rotlle de perfil dins la bossa. L'escut representa que és penjat a un clau, que surt de dalt del portalet, amb una corretja i una baula rectangular (forma extraordinària amb la baula de Can Ferragut). A banda i banda, al fris, l'escut és aguantat per dos *putti* amb ales i coa fitoforme que amb el braç exterior toquen els rotlles inferiors i amb el braç interior, toquen els flancs de l'escut. Es diu que aquest portalet estava a la primera planta de la casa abans del seu enderrocament i reconstrucció.

58- Portalet gòtic d'estudi del costat de la drete del pas al pati de Can Vivot (després Proeng i Ordines d'Almadrà) (carrer d'en Morei, 8): Escut partit de Vivot i Santjoan. La forma és de forma de testera de 8 segments, còncaus la majoria, llevat dels que formen el cap i la punta, que són paral·lels, la meitat d'ample l'inferior. El perfil de l'escut i la separació del partit són dibuixats amb un cordó. L'escut és dins una corona formada, a cada quart, per una flor amb un calze de tres sèpals i dos pètals, aquests amb els extrems corbats, que recorden les flors de carabassó. La corona és fermada a cada punt cardinal per una corda que hi fa dues voltes i els extrems de la qual acaben amb una borla. Entre les flors hi ha vuit fruits distribuïts en dues anelles de quatre. Els pedicels són orientats cap als quatre punts cardinals de la corona, on aquesta és fermada amb una corda que hi fa dues voltes. L'escut i la corona representa que són penjats amb la corda del costat superior a una baula clavada a la cornisa. Els dos caps d'aquesta corda surten de dins la baula horitzontalment per cada costat i van fins darrere el bescoll de dos *putti* molt petits amb ales que hi ha, un a cada banda, damunt els quarts superiors de la corona. La corda després passa per damunt l'espatlla exterior de cada *putto* i davalla pel pit, on l'agafa amb les mans. El *putto* de l'esquerra està estirat amb els peus cap a baix de la baula i el de la drete està eixancat. Tots dos tenen la cara girada cap a l'observador. A cada costat, després de passar per damunt la corona, una part de la corda decora l'espai del quart inferior entre la corona i l'escut, fent una volta i davallant fins prop de la punta de l'escut. L'altra part de la corda, la inferior, davalla pel costat exterior de la corona entre aquesta i un filacteri. La corda que ferma l'escut a la part inferior, surt de darrere la corona a cada banda i continua entre el mig bossell superior i l'inferior. A cada banda de la corona hi ha sengles representacions d'una dama fins més avall de la cintura, molt abillada –amb gorra d'on pengen perles al cap, un gran collaret de cadena de baules rectangulars, la boca de la màniga i del coll de la camisa brodades, mànigues estufades al braç i a l'avantbraç, un cinturó i la falda amb farbalans– que recomana silenci o discreció tapant-se la boca amb l'índex estirat damunt els llavis. Cadascuna de les imatges de la dama és dins un cercle format per un filacteri que surt de la mà esquerra de cada dona, li passa per damunt la falda coberta de volants plegats –aquesta cobreix el mig bossell de l'arc escarser superior–, i puja, fent una corba, pel costat exterior de la dona, ran de la màniga. El filacteri passa per damunt el cap de les dames i davalla fent una cobra per l'altre costat, tocant la màniga i ran de la falda. Finalment passa per damunt el mig bossell superior, davall la dona de l'esquerra, i per davall el mig bossell, baix de la dona de la drete, i acaba amb el cap enrotllat damunt el mig bossell inferior. La superfície dels filacteris només és interrompuda per dos plecs a cadascun més amunt de les espatlles de les dones, però no exactament al mateix lloc a tots dos. En els dos filacteris hi ha, repartit en dues parts, la recomanació a les dones TV : NVBE :

ATQVE : TACE : / DONANT : ARCANA : CILYNDROS amb lletra humanística.⁷⁸ És el portalet d'estudi més analitzat i el seu autor és Francesc Sagrera, per les semblances amb l'escut i acompanyament de l'ítem següent. Per les semblances de la corona, també és autor dels escuts de l'Estudi General Lul·lià.

59- Finestra gòtica d'estudi de Can Vivot (carrer d'en Morei, 8) (Alabern, Proenç, Ordines d'Almadrà): Escut partit de Vivot i Santjoan, davant la llinda i els mitjos bossells de la finestra, de forma de testera amb 8 costats còncaus, com el de l'ítem anterior i dins una corona exactament igual també a la de l'ítem anterior, però només amb sis fruits, tan semblants que cal parlar d'un mateix autor. La corona és fermada igual que a l'ítem anterior, però per la diferència d'espai, les cordes, trencades a molts de llocs, no tenen la mateixa disposició. La corda superior és estirada per dos tinentes que són dos homes salvatges, molt més grossos que els putti de l'anterior ítem. Els salvatges tenen la cama exterior flexionada, amb el genoll damunt la corona, la cama interior estirada amb el taló damunt a la part superior de la corona, el cos tot estirat cap enrere –la posició és, doncs, diferent de la dels dos putti superiors del conjunt d'escuts de l'Estudi General Lul·lià, que no flexionen totalment la cama exterior i el salvatge de l'esquerra té el peu exterior mutilat–. Dalt de la corona hi ha una baula clavada a dalt a la cornisa i la corona és penjada a aquesta baula amb la mateixa corda que ferma la corona a dalt. Aquesta corda després surt per cada costat de la baula, paral·lelament a la cornisa i l'agafen els salvatges amb els braços estirats a l'altura del peu anterior. Les dues cordes després passen per damunt l'espatlla exterior dels salvatges i cauen formant un bucle superposat als mitjos bossells de la llinda. L'autor d'aquest escut, i de l'ítem anterior, és Francesc Sagrera per la semblança dels salvatges i de la corona amb els de l'escut de Guillem de Peguera procedent de Pollença i ara a Palma –a Ca l'arquitecte Alomar, del carrer de Sant Alonso–, i per la semblança de la corona, dels escuts de l'Estudi General Lul·lià.⁷⁹

60- Finestra d'estudi renaixentista de l'esquerra de l'enfront de Can Olesa (abans Can Villalonga, al carrer d'en Morei, 9): Escut partit de la creu de la confraria de cavallers de sant Jordi, un terç, i de Des Còrs, que és d'Anna des Còrs (†1505), damunt la cornisa de la finestra. La forma de l'escut és amb dos àpexs molt amples en V que tenen l'extrem enrotllat cap endins, seguits, a cada flanc, d'una gran mosca al mig de l'escut i, a la meitat inferior, un altre apèndix enrotllat cap endins que és la meitat d'ample que els àpexs. L'eix que va de cada àpex a l'apèndix contrari i l'eix que l'altre àpex i apèndix formen una creu. Després l'apèndix la vora és formada per un segment convex i un de còncau. La punta inferior s'aixeca lleument. La vora de l'escut és una mica aixecada i marcada mitjançant un cordó, que també separa el partit. L'escut representa que és penjat a una baula amb

⁷⁸ És una cita procedent del vers 61 de la sàtira segona del poeta llatí Juvenal (Marcial segons ALOMAR, G.: "Antiguas inscripciones...", p. 190, fotografia entre les p. 200 i 201). Qui identificà correctament la procedència dels versos va ésser Miquel Costa i Llobera (SEBASTIÀN, S.; ALONSO, A.: *Arquitectura mallorquina...*, p. 17). Segons Susan Braund la interpretació de les línies 58-61 del text de Juvenal és que, sobre les acusacions d'homosexualitat fetes al marit, la muller jove ha de sobreentendre que ha d'acceptar la seva situació perquè el seu marit homosexual li pagarà perquè mantingui el secret de l'amant masculí d'ell (BRAUND, S. H.: "A woman's voice? - Laronia's role in Juvenal Satire 2", a HAWLEY, Richard; LEVICK, Barbara (ed.): *Women in Antiquity: New Assessments*, Londres, 1995: 210). ALOMAR, G.; ALOMAR, A. I.: *El patrimoni cultural de les Illes Balears. Idees per una política de defensa i protecció*, Palma, 1994, p. 64; QUIROGA, M. DE: "La emblemática...", p. 48-50; VIBOT, T.: *L'art capturat...* p. 176, 178; JUAN VICENS, A.: "Tv nvbe ...", p. 643-656.

⁷⁹ SEBASTIÀN, S.: "Arte", a *Tierras de España. Baleares*, 1974, p. 232.

una cinta. Aquesta cinta després surt per darrere la baula, a banda i banda, cap a darrere l'escut i surt pel costat superior de la gran mossa lateral i forma una ona. Tot l'escut i la baula es troben dins un cercol format per un cordó o filet circular que té una copada al costat interior. Dalt del cercol hi ha un datiler l'altura del qual és una mica inferior al radi del cercol. A banda i banda d'aquest cercol, damunt la cornisa de la finestra, hi ha dos tinentes de cap humà barbut amb banyes, coll gruixat, potes anteriors fitoformes i coa d'escorpi amb un nus a l'extrem. El coll dels dos éssers fantàstics arriba a la meitat de l'escut. L'estructura del conjunt és com la de les finestres de Can Bordils, Can Amer de sa Punta, Can Catlar i Can O'leo.⁸⁰

61- Finestra d'estudi renaixentista situada entre la de l'anterior ítem i el portal forà de Can Olesa (abans Can Villalonga, al carrer d'en Morei, 9): Escut partit de les armes de la Confraria de Sant Jordi a un terç del camper, i d'Arnau des Còrs (†1505), de forma d'escut toscà, el més pur de Palma, amb tres àpexs al cap, el central, mutilat, una mica projectat i els laterals, més amples, amb l'eix esbiaixat i la superfície plegada tres vegades en sentit contrari cada cop, desplaçant-se una mica cada vegada cap a l'exterior, i la primera projectant-se cap enrere. La resta de l'escut és cordiforme amb el segment convex final una mica projectat cap endavant i formant una petita punta amb el contrari al final. Un cordó ressegueix la vora de l'escut, una mica aixecada, i separa també el partit. L'escut representa que és penjat a una baula amb una cinta onada a banda i banda de la baula. L'escut és dins un llistó circular amb una copada dins i fora, dalt del qual hi ha una cara d'home barbut petita de front (que recorda el cap de lleó de la finestra d'estudi de Can Catlar i el cap de monei de Can Santmartí de Muro), de la boca del qual surt i s'ondula una cinta. Acompanyen l'escut i el cercol dos suports que són dos éssers fantàstics amb cap de dofí, coll amb escates, ales de drac, potes anteriors i coa caragolada que semblen obra de Joan de Sales. Els éssers fantàstics arriben a la meitat de l'escut. El conjunt té una estructura com la de l'altra finestra de la façana i altres, com la del bust de Carles V de Can Juny.⁸¹

62- Finestra renaixentista del primer pis de Can Olesa (abans Can Villalonga, al carrer d'en Morei, 9): Escut, buit, molt ample i baix, amb rotlles als cantons, situat entre dues figures fantàstiques amb cap humà molt semblant al de la finestra germana d'aquesta de Can Verí.⁸²

63- Finestra renaixentista d'estudi del carrer d'en Morei, 10: Escut amb les armes d'Abrí al fris. Al cap hi ha dos àpexs en V, dues mosses a cada flanc i la punta còncaua. L'escut és entre dues sirenes a cada banda, separades una de l'altra per una decoració vegetal. Les sirenes tenen ales i una coa fitoforme i estan orientades cap als costats. Als extrems del fris hi ha un drac alat. L'escut i tota la decoració del fris són en baix relleu, molt pla. La finestra forma part d'un conjunt de tres, totes quadrangulars. La resta de la finestra és com la de l'altre extrem de la façana de la casa. La finestra del mig és gòtica, de mitjos bossells, i amb un escut quadrilong apuntat petit al mig de la llinda amb les armes de Busquets, davant el mig bossell central i davall un cordó franciscà que segueix els mitjos bossells, amb una

⁸⁰ BARCELÓ, M.; ROSSELLÓ, G.: *La casa...*, entre la p. 112 i la 113.

⁸¹ ÀUSTRIA, A. LL. S. D': *Les Balears...*, p. 76. El peu d'il·lustració s'erra i diu que és de Can Villalonga; SEBASTIAN, S.: "Arte", p. 229; BARCELÓ, M.; ROSSELLÓ, G.: *La casa...*, entre la p. 112 i la 113.

⁸² A l'altra finestra germana d'aquesta, també al primer pis, de Can Olesa en lloc de l'escut hi ha un rètol ondat verticalment, buit.

forma lleument còncava a banda i banda i arriba als cantons de la finestra.

64- Finestra renaixentista d'estudi del carrer d'en Morei, 10, part d'un conjunt de tres: Escut amb les armes d'Abrí al fris, amb el cap amb dos àpexs en V i dues mosses redones a cada flanc i el costat inferior còncav. A cada banda de l'escut hi ha, mirant cap a fora, dues sirenes amb ales i coa fitoforme. Aquestes figures es repeteixen separades per una decoració vegetal i als extrems del fris hi ha un drac alat. Tot el fris és en baix relleu molt pla, també l'escut. La resta de la finestra és com la de l'altre extrem de la façana, de la qual es troba separada per una finestra gòtica de mitjos bossells.

65- Capitells dels arcs del pati de Can Fuster de Pacs (posada de s'Estorell, carrer d'en Morei, 11): Escut amb les armes de Fuster, quadrilong ogival amb el cap convex entre dos àngels, als capitells dels arcs del pati, començant per l'arc de pas de l'entrada al pati. El capitell de l'esquerra d'aquest primer arc es veu a un gravat de Lluís Salvador d'Àustria i a un dibuix d'Antoni Ribas publicada per Àlvar Campaner.⁸³ El capitell de la dreta es veu amb les armes de Fuster a una fotografia no gaire coneguda que mostra el resultat d'una reforma del 1888. En aquesta reforma es va substituir l'arc que aguantava la galeria gòtico-renaxentista per tres arcs de més poca llum, amb capitells imitant els de l'entrada, i els dos pilars renaixentistes es varen moure fins alinear-los amb els dos pilars dels nous arcs, movent les peces de la barana gòtica. Arthur Byne va comprar a l'antiquari Josep Costa Ferrer al 1929 l'escala gòtica.⁸⁴ L'estat actual és el resultat de dues reformes posteriors. La primera fou dirigida per Guillem Forteza, que afegí alguns elements decoratius nous per al propietari Francesc Ques i Ventayol, com una finestra a la nova escala i un portal a la galeria, tots d'estil neorenaixentista.⁸⁵ A una reforma posterior, el pati va perdre dos terços de la superfície perquè es va cobrir on hi havia hagut l'escala gòtica i la part de davant, fent desaparèixer la finestra de creu i mainell dibuixada a *Die Balearen*, la galeria amb la barana gòtica i els pilars renaixentistes. Aquest cobriment es va fer recolzant-se en els dos pilars dels tres arcs que aguantaven la galeria esmentada i amb bigues metàl·liques afegides davant l'arc gòtic d'entrada al pati. Els escuts dels arcs d'entrada mentrestant foren repicats. Al 2021 es va fer una nova reforma. Aquestes modificacions per a augmentar la superfície construïda són semblants a les fetes al pati de Can Burguès, del carrer de Sant Feliu.

66- Escut a l'enfront de Can Fuster de Pacs, dalt de la finestra central del balcó (posada de s'Estorell, carrer d'en Morei, 11): Escut partit de Fuster i de Pacs. Al cap hi ha tres àpexs,

83 ÀUSTRIA, A. LL. S. D': *Les Balears...*, p. 79, 80; CAMPANER FUERTES, A.: *Cronicón Mayoricense: noticias y relaciones historicas de Mallorca desde 1229 a 1800*, Palma. 1984. entre les pàgines 264 i 265: gravats d'Antoni Ribas reproduït per BARCELÓ, M.; ROSSELLÓ, G.: *La casa...*, entre les pàgines 176 i 177, i CAPELLÀ GÀLMÉS, M. À.; DOMENGE i MESQUIDA, J.: "La escalera en los patios señoriales de Palma de Mallorca: tipología y ornamentación", *Lexicon. Speciale n. 2 - ARCHITETTURE PER LA VITA. Palazzi e dimore dell'ultimo gotico tra XV e XVI secolo*, 2021, p. 400-401.

84 MERINO DE CÁCERES, J. M.; MARTÍNEZ RUIZ, M. J.: *La destrucción del patrimonio artístico español. W. R. Hearst: "El Gran acaparador"*, Madrid, 2012. Segons altri, el marxand que participà en l'exportació de part del pati fou nord-americà Leon Levy (ALOMAR, G.; ALOMAR, A. I.: *El patrimoni...*, 62), però el més conegut d'aquest nom va néixer al 1925.

85 Altres edificis amb finestres neorenaixentistes són els de Can March, del carrer de Sant Miquel, obra de Guillem Forteza; la Clínica Rotger (abans Mare Nostrum), obra d'Enric Juncosa, reformat; el Col·legi Sant Francesc, obra de Josep Ferragut; Can Escarrer, a la plaça del Mercat, obra de Gaspar Bennàzar; una casa del carrer del Sol davant Can Catlar.

el central amb un rotlle cap enrere i els laterals amb un direcció impossible de distingir – les vores de l'àpex van cap enrere i la part central va cap endins–. A cada flanc hi ha dos apèndixs més estrets que els àpexs i amb un rotlle cap enrere. El primer apèndix és separat de l'àpex per una mosca i el segon i el tercer per un segment paral·lel a l'eix. La base, baixa, és cordiforme, separada de la part superior per un tall que delimita una petita punta, seguida d'un apèndix curt amb rotlle cap endins. Els eixos dels àpexs i dels apèndixs són radials i tots els rotlles tenen trapes i un cilindre amb motlures a la vora de la part visible, la inferior, i en aquests cilindres s'enrotllen els àpexs i els apèndixs (aquest escut és l'únic amb aquest detall a Mallorca i a fora). La vora de l'escut és aixecada i perfilada, també als àpexs i als apèndixs, per un cordó. Aquest cordó també separa el partit. L'escut és coronat per un elmet dextrat amb un plomall dividit en dues parts i uns llambrequins molt petits. L'escut és dins una motllura quadrada dentada i dins aquesta hi ha una part del plomall. Fora d'aquest quadrat hi ha un espai limitat per un rectangle amb la resta del plomall de l'elmet i una figura amb cap humà de perfil, que mira cap a fora, amb ales i coa fitomorfa al fris i una decoració a *candelieri* a cada costat, amb una àguila bicéfala a baix i, a dalt, una medalla amb una cara de perfil, masculina a l'esquerra i femenina a la dreta (aquí no és el lloc per a descriure la vasa exterior). Després de l'escut de l'Estudi General, aquest és el més monumental de la seva època a Mallorca.⁸⁶

67- Pilar de l'esquerra d'entrada des de l'escala a la naia del pati de Can Fuster de Pacs, embotit al mur (posada de s'Estorell, carrer d'en Morei, 11): Escut buit, amb dos àpexs en V al cap, molt llarg, lleument convex i amb les vores aixecades.⁸⁷

68- Finestra renaixentista de Can Cirera (carrer del Palau Reial, 23): Escut d'Andreu o de Vivot, davant l'entaulament. Té amb dos àpexs al cap projectats cap endavant, mutilats, i dos apèndixs iguals en V invertida a la punta amb l'extrem enrotllat. A cada flanc hi ha dos apèndixs amb l'extrem enrotllat cap enrere, una punta, un altre apèndix també amb l'extrem amb rotlle cap enrere i un altre apèndix enrotllat cap endins. Els eixos dels àpexs i dels apèndixs són radials. Al mig de l'escut hi ha un oval dibuixat per un cordó amb el senyal heràldic. L'escut és entre dues figures amb cos humà i la cara girada cap a l'observador, amb ales i coa fitomorfe, estirades al fris, que aguanten l'escut per la part inferior amb el braç exterior i per la superior amb el braç interior.⁸⁸

69- Escut del pati del Palau episcopal (carcanyol dels arcs gòtics de l'atri del Palau, carrer del Palau, 5): Escut del rei Joan II de Mallorca, quadrilong apuntat amb el cap bincòncau, amb corona reial.⁸⁹

70- Escut del pati del Palau episcopal (carcanyol dels arcs gòtics de l'atri del Palau, carrer del Palau, 5): Escut amb les armes del bisbe Francesc Ferrer, quadrilong apuntat amb el cap bincòncau, amb un mitra amb ínfules, al carcanyol de la dreta de l'entrada al pati del Palau.⁹⁰

⁸⁶ VIBOT, T.: *L'art capturat...*, p. 170 c.

⁸⁷ Les referències són les de la nota 38.

⁸⁸ VIBOT, T.: *L'art capturat...*, p. 132.

⁸⁹ BARCELÓ, M.; ROSSELLÓ, G.: *La casa...*, entre les pàgines 112 i 113.

⁹⁰ BARCELÓ, M.; ROSSELLÓ, G.: *La casa...*, entre les pàgines 112 i 113.

71- Capitells dels arcs del pas de l'entrada al pati del Palau episcopal: Escut amb les armes del bisbe Francesc Ferrer, quadrilong apuntat amb el cap bincòncau, amb un mitra, entre dos àngels que l'aguanten amb les dues mans (és decapitat l'àngel de l'esquerra del capitell de la dreta, entrant).⁹¹

72- Escut dalt del portal del núm. 15-17 del carrer dels Paraires: Trigrà de la Companyia de Jesús (IHS), amb lletra humanística, amb una creu grega⁹² damunt la H i un cor davall, sense els tres claus,⁹³ dins un cercol que porta el text, també en lletra humanística, HOC EST NOMEN SVPER OMNE NOMEN;⁹⁴ tot dins un escut amb dos àpexs en V superposats amb rotlle al cap, tres rotlles a cada costat –els dos primers paral·lels a l'eix de l'escut i separats per un tall, i el tercer format per dos de més estrets enrotllats cap enrere, contràriament als altres que són enrotllats cap endavant, i amb l'eix esbiaixat– seguits d'un altre tall i d'un rotlle a cada banda de la punta. Llevat dels rotlles dels àpexs de darrere i dels rotlles de la punta, tots els altres rotlles són trepats. A la part central superior es representen dues baules unides per una de més petita, la superior penjada a un clau. Aquest escut és del mateix tipus i amb els mateixos elements que el de la façana de Cas Sabater Coix, de Valldemossa (carrer Vell, 1), amb l'excepció del nombre de rotlles i de talls i de la data 1593 del final de la llegenda i de la baula que a Valldemossa és només una.⁹⁵

73- Finestra o portalet d'estudi de Can Clapers Menor o Can Des Clapers⁹⁶ (c. 1500)

⁹¹ VIBOT, T.: *L'art capturat...*, p. 164, 165.

⁹² La creu és feta amb la mena de lletra que apareix en aquesta època a l'àmbit eclesiàstic, difosa per l'anagrama IHS del segell major de la Companyia de Jesús. És una lletra tornejada, que pot tenir decoració fitomorfa, amb cada segment d'un traç que va d'un nus a l'extrem representant una corol·la de la boca de la qual surt un pistil forcat. En aquesta mena de lletra, cada traç dels que formen una lletra s'aprima progressivament prop dels caps, on, després d'arribar al diàmetre mínim, torna recuperar el diàmetre màxim (formant la serifa) i s'acaba abruptament. Al centre de cada traç hi ha una esfera, amb el diàmetre màxim, feta per una reducció del diàmetre formant una semiesfera als costats exteriors. La creu grega té una semiesfera al mig, doncs. Al Museu de Mallorca (núm. DA05/14/0124) (QUIROGA CONRADO, M. DE: *Patrimoni heràldic...*, p. 134) hi ha una clau de volta procedent de Sant Martí Nou, amb el trigrà de minúscula, amb una omega en comptes de la travessera del pal de la h que formava una f. Vegeu el tipus de lletra que comentam fitomorfa a la clau de volta amb el monograma de MARIA, combinat amb una creu grega al peu, a la clau de volta procedent de Sant Martí Nou conservada al Museu de Mallorca (núm. DA05/14/0125) (QUIROGA CONRADO, M. DE: *Patrimoni heràldic...*, p. 130).

⁹³ Al Museu de Mallorca hi ha una clau de volta (núm. DA05/14/0123) amb els mateixos elements d'aquest escut més els raigs del sol, procedent de Sant Martí Nou (QUIROGA CONRADO, M. DE: *Patrimoni heràldic...*, p. 132). Aquest cor substituï la lluna entre dos estels i fou substituït per un cor amb tres claus clavats a dalt, i, finalment per tres claus sols. La creu procedeix d'una barra d'abreviatura que travessava el pal de la h de ihs. L'escut és, doncs, de poc després de la fundació de la Societas Iesu (1537). IHS: *Le blason de la Compagnie de Jésus*, <https://www.jesuites.com/ihs/> (consultat al 1 de març 2022). "Le blason de la Compagnie de Jésus avait subi une autre modification très-remarquable, à une date qu'il ne nous est pas possible de préciser, mais qui paraît manifestement antérieure à la révélation de la dévotion au Coeur de Jésus. Sur la porte de plusieurs collèges et sur grand nombre de sceaux très-anciens, le Coeur de Jésus est représentée au-dessous du monogramme; et c'est sur le Coeur que sont plantés les trois clous", P.-X. P., S.J.: "IHS. Le monogramme du Saint Nom de Jésus", *Croire aujourd'hui*, 1880, p. 41-42 n. 1.

⁹⁴ Incipit del llibre de Josuè de la Vulgata: "Et quia hoc est nomen super omne nomen, idcirco nullis retro generationibus nominatum est".

⁹⁵ AJUNTAMENT DE VALLDEMOSA: *Catàleg d'Elements i Espais Protegits de Valldemossa. Desembre de 2017 (v. AD-12.2017). Fitxes d'elements catalogats*, Fitxa AC043/B, p. 85-86. La fitxa no relaciona l'escut amb la Companyia de Jesús, sinó amb la Cartoixa, per la tradició oral que anomenava "posada de Cartoixa" la casa.

⁹⁶ És la peça que la Societat Arqueològica Lul·liana diposità al Museu Arqueològic Diocesà: "102- Llinda de porta amb escuts Desclapés i Ripoll", AGUILÓ, R. M. *et alii*: *Mossèn Alcover i la dissolució del Museu Arqueològic Diocesà: Tres inventaris*, Palma, 2012, p. 23.

(originalment a l'actual Can Sureda del carrer de Can Savellà, i ara al Museu de Mallorca): Escut quarterat de Romeu des Clapers, amb els quarters marcats per un cordó, tot al mig d'una corona de flors i fruits fermada amb unes vetes al costats dret i esquerre, les quals surten als quatre carcanyols del voltant de la corona. Aquesta és una mala còpia de les de Francesc Sagrera i es troba entre dos tinents que tenen cap de dona, pit i potes de drac i ales.⁹⁷

74- Portalet gòtic d'estudi de Can Montanyans (ara al Museu de Mallorca, carrer de sa Portella, 5): Escut quadrilong ogival amb el senyal de Muntanyans, penjat a una baula amb una corda que estiren dos *putti* que fan de tinents i que recolzen els peus directament en l'escut, com els *putti* d'altres escuts els recolzen en una corona.⁹⁸

75- Capitel·l de Can Villalonga (c. del Call, ara Can Villalonga des Brull-Museu de Mallorca): Escut quadrilong apuntat amb les armes de Villalonga al mig d'un escut quadrangular també amb tres àpexs al cap enrotllats cap enrere els laterals i el central tapat per un elmet, separats per dues mosses; als flancs, a continuació, hi ha un àpex enrotllat cap endins de l'escut, una mosca, un apèndix amb perfil de cara i la meitat inferior del flanc recta; a la base, hi ha una mosca petita circular abans de la punta. L'escut és coronat per elmet dextret amb una cimera que sembla un turbant i amb el plomall amb una ploma a cada banda, amb l'extrem cap avall. A banda i banda de l'escut hi ha un filacteri que travessa el costat de la cara interior del capitel·l des del cantó superior esquerre, on l'extrem és enrotllat en espiral, fins al tall del flanc de l'escut, on representa que passa per darrere de l'escut, surt per l'altra banda i puja esbiaixat fins al cantó superior dret on es torna enrotllar fent una altra espiral. Dins el filacteri hi ha el text "PRIAMVS · DE · VILLALONGA · ET", en lletra humanística majúscula, que continua a l'altre capitel·l que té la mateixa estructura (la parella de capitel·ls foren copiats, amb diferències, pels del pati de Ca dona Aina, ara al castell de Peralada).

76- Capitel·l de Can Villalonga (carrer del Call, ara a Can Villalonga des Brull, seu del Museu de Mallorca): Escut partit de Joan Príam de Villalonga i Brondo (jurat al 1523) i Prudència Martí i Rossinyol, quadrilong apuntat col·locat al mig d'un escut híbrid de toscà i quadrilong apuntat, amb una forma que es descriu a l'ítem anterior, amb la següent diferència: el capitel·l es troba en molt més bon estat de conservació, el text del filacteri és continuació del de l'altre capitel·l: "PRUDENTIA / CONIVGES", i l'elm és sinistret.⁹⁹

77- Làpida funerària de Pere Espanyol de la sala capitular de Sant Domingo (ara al Museu de Mallorca) (1473): Escut de Pere Espanyol, pintat amb policromia, al cantó superior dret de la seva làpida, de forma de testera de 10 costats còncaus, el més antic documentat a

⁹⁷ QUIROGA CONRADO, M. DE: "La emblemática...", p. 56-58, làmina 18.

⁹⁸ CIRERA, J.: "La genealogia de la casa...", p. 14; BARCELÓ, M.; ROSSELLÓ, G.: *La casa...*, entre les pàgines 112 i 113; CAMEA 519.

⁹⁹ Hi ha hagut una mala interpretació del text. com si fos una invitació a la prudència conjugal, des de l'arxiduc Lluís Salvador: "Als capitel·ls d'un arc hi ha l'escut d'armes familiar, en un voltat per la inscripció: *Priamus Villalonga*, a l'altre pel lema: *Prudentia coniuges*" (*Les Balears...*, p. 87), passant per Gabriel Alomar i Esteve que hi llegí "1554 · PRUDENTIA CONIUGES · 1554", amb una data que no hi és ("Antiguas inscripciones...", p. 194); i Santiago Sebastián i Antonio Alonso (*Arquitectura mallorquina...*, p. 17). Senzillament hi ha els noms de dos cònjuges: Príam de Villalonga i Prudència Martí, i l'error ve de no haver llegit la conjunció ET de l'altre capitel·l i del fet que la muller prenia el cognom del marit). Magdalena de Quiroga no repetí l'error, però no es va molestar a esmenar-lo explícitament (QUIROGA CONRADO, M. DE: "Aproximación a la emblemática urbana de Palma y su evolución hasta el siglo XIX", *MRAMEGH*, 17, 2007, p. 73 n. 32, 85 fig. 20).

Mallorca amb el del seu fill. L'escut és dins una làurea en verd i negre que representa que és penjada a un clau per una baga que formen unes ínfules vermelles que també són a baix. El text de la làpida és en llatí i lletra humanística, i denota remarcables coneixements epigràfics i un gran deler de modernitat. L'autor de la làpida va ésser Esperandeu Espanyol, fill de Pere, canonge de la Seu de Mallorca i bon llatísta.¹⁰⁰ La mateixa forma de les ínfules, i amb un escut de testera, es troba a la làurea que conté un escut de forma de testera, originalment a la Posada de Son Prim, a la plaça de Sant Martí de Muro, ara a Can Alomar del carrer del Sol, 16.¹⁰¹

78- Làpida funerària de Pere Espanyol de la sala capitular de Sant Domingo (ara al Museu de Mallorca) (1473): Escut d'Esperandeu Espanyol, amb policromia, amb una brísura que consisteix en l'augment del nombre d'ocells negres de tres a quatre, al cantó superior esquerre de la làpida de son pare, Pere Espanyol, de forma de testera de 10 costats còncaus.

79- Clau de volta de la capella dels Tomassos a l'església de Sant Domingo (ara al Museu de Mallorca, núm. gral. inventari: DA05/14/0053): Escut de Tomàs, quadrilong apuntat dins una orla feta de 10 segments còncaus llevat dels dos superiors que són convexos, que formen la vora d'un escut de testera de cavall. El vas dels Tomassos a Sant Domingo es documenta des del segle XVI. La clau deu ésser anterior a la mort de Baltasar Tomàs i Nicolau (†1549) que establí un fideïcomís a favor dels hereus de la seva germana Catalina, casada amb el donzell Salvador Sureda i Sanglada, amb determinades obligacions econòmiques i les de prendre el cognom, el senyal i armes de Tomàs i la de mantenir el vas familiar de Sant Domingo.¹⁰²

80- Escut del virrei Joan de Cardona d'origen desconegut (Museu de Mallorca, dipòsit de la Societat Arqueològica Lul·liana, núm. inv. gral. : DA05/14/0033; 1550-1558): Escut de Cardona, caironat truncat: 1: el card (del natural); 2: bandat d'or i sable, dins una corona d'acant.¹⁰³

81- Escut procedent de la capella de Sant Jacint de l'església de Sant Domingo (ara al Museu de Mallorca, núm. gral. invent.: DA05/14/0032): Escut de Serralta, quadrilong apuntat amb el cap bicòncav, amb unes ínfules al cap que formen tres bagues al mig i un arc a cada extrem superior, amb una vora a tot el perfil; de marbre.¹⁰⁴

82- Permòdol de fusta de cap de jàssera de Can Sales (abans Can Clapers o Des Clapers Menor, Can Jordà i Can Osones; carrer de la Puresa, 3, a l'esperó d'en Clapers).¹⁰⁵ Escut de Des Clapers de forma de tarja, amb un àpex al cap enrotllat cap endavant, de fantasia;

100 BARCELÓ, M. *et alii*: *Espanyols i Pacs...*, p. 9-14, 131 fig. 1.

101 ALOMAR, A. I.: *Elements de l'heràldica...*, pendent de publicació.

102 ROSSELLÓ BORDOY, G.: *Museu de Mallorca: Salas de Arte medieval [Catàleg]*, Madrid, 1976. p. 56. QUIROGA CONRADO, M. DE: *Patrimoni heràldic...*, p. 62; MOREY TOUS, A.: "L'heretat de Can Thomàs: un exemple de transmissió fideïcomissària a Mallorca", *Estudis Baleàrics*, 34, 1989; MURRAY, D. G.; PASCUAL, A.: *La casa y el tiempo...*, p. 337 n. 1.

103 ROSSELLÓ BORDOY, G.: *Museu de Mallorca...*, p. 56; QUIROGA CONRADO, M. DE: *Patrimoni heràldic...*, p. 84.

104 QUIROGA CONRADO, M. DE: *Patrimoni heràldic...*, p. 44.

105 Can Clapers Major era als carrers de la Palma i de Can Serinyà, casa anomenada després Can Bonapart, vegeu ALOMAR, G.; ALOMAR, A. I.: *El patrimoni...*, p. 56-57.

a la part superior del flanc dret de l'escut, la mosca característica de la tarja, aquí inútil si fos un escut de justa: ha desaparegut el segment horitzontal inferior per a suportar la llança i la vora superior forma un apèndix que davalla paral·lel a la resta del flanc i s'acaba prop de la base de la tarja, on hi ha boca de la mosca, perquè el flanc de l'escut hi forma una punta per formar l'entrada de la mosca. L'escut és coronat amb un elm de cara amb borlet, llambrequins pels costats del permòdol i una cimera de drac d'or (com la del rei Martí), restaurada. El mateix escut es veu al pati.¹⁰⁶

83- Permòdol de fusta de cap de jàssera de Can Sales (abans Can Clapers o Can des Clapers) (carrer de la Puresa, 3): Escut amb el senyal de gules, una flor de lis d'or, d'atribució a inquirir, de forma de tarja amb un àpex al cap enrotllat i projectat cap endavant, a la part superior del flanc dret de l'escut la mosca característica de la tarja deu tenir la forma del permòdol que fa joc amb aquest. L'escut és coronat amb un elm de cara amb borlet, llambrequins pels costats del permòdol i una cimera de drac d'or (com la del rei Martí), restaurada.¹⁰⁷

84- Finestra renaixentista a dins l'entrada, al costat esquerre, de la casa núm. 6 del carrer de la Puresa: Escut de Verí, amb el cap amb dos àpexs en V que tenen als extrems un rotlle trepat amb l'eix de rotació paral·lel al costat en V. Després dels àpexs hi ha una mosca fonda, seguida de dos apèndixs al flanc i la base cordiforme. El primer apèndix és esmotxat, el segon és enrotllat cap endins, trepat, paral·lel a l'eix de l'escut. Pel fet que la finestra és paredada, sembla procedent d'un altre indret. A prop hi havia Can Antoni de Verí.

85- Capitells amb les armes d'Armengol (carrer d'en Rubí): Escut amb dos àpexs en V al cap, cordiforme la meitat inferior, amb una baula entre els dos àpexs on representa que és penjat l'escut. Al fris hi ha dos tinents amb el cos d'infant, ales i coa fitoforme.¹⁰⁸

86- Baix relleu sense color dins una motlura rectangular que representa, de perfil, sant Jordi cavalcant lluitant amb el drac, amb les peces d'armadura i arnès del cavall del segle XVI (obra d'origen desconegut, ara al carrer de Sant Alonso, 20, a l'enfront de la casa construïda per l'arquitecte Gabriel Alomar i Esteve, que va comprar el baix relleu): Escut amb la creu de sant Jordi de forma de testera de set costats. Com en els primers escuts de testera, la superfície de l'escut és formada per segments còncaus que s'intersequen en una línia que va del mig a cadascuna de les puntes de la vora. La creu se superposa a aquests segments còncaus. Hi ha gravat el nom de l'escultor en lletra humanística: ANTONI ...¹⁰⁹ (Fig. 2).

87- Capitell de la dreta de l'arc del pas de l'entrada al pati de Can Burguès (carrer de Sant Feliu, 7): Escut de Burguès, quadrilong apuntat, amb el cap bicòncav elevat al mig i, a baix, amb la punta corbada cap enrere. L'escut té dos *putti* sostenidors a cada costat. El *putto* de

106 QUIROGA CONRADO, M. DE: "La emblemàtica...", p. 41, 87, làm. 4. BARCELÓ, M.; ROSSELLÓ, G.: *La casa...*, entre les pàgines 112 i 113 (capitell de l'entrada, amb escut quadrilong apuntat entre dues dones); VIBOT, T.: *L'art capturat...*, p. 74 (entrada), 169 (capitells, amb escuts quadrilongs apuntats entre grius, un amb flor de lis superada d'una creueta patent, l'altre amb les armes de Des Clapers).

107 QUIROGA CONRADO, M. DE: "La emblemàtica...", p. 41, 87, làm. 3.

108 QUIROGA CONRADO, M. DE: "Aproximació a la emblemàtica...", p. 69, 82 fig. 10. Quiroga s'erra en descriure l'escut perquè hi veu grius i són *putti* amb ales i coa fitoforme.

109 En una visita oficial del president de la Generalitat de Catalunya, senyor Jordi Pujol Soley, a les Balears, va visitar el jardí de ca l'arquitecte Alomar, que l'hi acompanyà, i es sorprendre i va complaure de veure aquest baix relleu. Gabriel Alomar quan parla de l'origen de les pedres esculpides de l'enfront de casa seva no fa referència al baix relleu de sant Jordi (ALOMAR ESTEVE, G.: *Memorias de un urbanista. 1939-1979*, Palma, 1986, p. 54, n. 24).

dalt amb una mà aguanta l'escut i amb l'altra agafa la d'un dels dos *putti* que hi ha cada cara exterior del capitell. L'escut i els *putti* estan tots envoltats de branques. Aquests capitells són els més elaborats de l'illa, cosa que cal relacionar amb el fet que la casa, propietat i residència del procurador reial, va ésser la més taxada de Mallorca al segle XVI.¹¹⁰

88- Capitell de l'esquerra de l'arc del pas de l'entrada al pati de Can Burguès (carrer de Sant Feliu, 7): Escut de Burguès quadrilong apuntat, amb el cap bicòncav elevat al mig i, a baix, la punta corbada cap enrere, aguantat per dos grius, darrere dels quals, a les cares laterals del capitell, hi ha un grup de *putti*.¹¹¹

89- Capitell de l'arc del pas cap a l'hort de Can Burguès (carrer de Sant Feliu, 7): escut de Burguès, quadrilong ogival amb el cap bicòncav, entre decoració de fulles de card.¹¹²

90- Portal forà de Can Sales Menor (carrer de Sant Feliu, 8): Escut de Jeroni de Sales, amb la mar a la punta en relleu i la resta esborrada, col·locat dalt la llinda, que representa que és amb una ansa a la cinta que ferma la corona e dalt. Al cap de l'escut hi ha tres àpexs enrotllats cap endavant i la resta quadrangular ogival amb un rotlle a cada flanc abans de la base. El camper és lleument convex i tota la vora és resseguida per un cordó. L'escut és dins una corona de corol·les i fruits de forma de pera –dues corol·les a cada quart acarades i separades per un manyoc de fruits– i coronat per un elmet de perfil sinistral amb plomall. Dos lletons drets, un a cada cap, caminant cap a defora, aguanten damunt l'espatlla l'extrem d'una garlanda de fruits i fulles que surt de dalt de la corona. Aquest conjunt està inclinat cap endavant, formant part de les dovelles de la peanya d'un balcó. La casa fou comprada al 1592 al cavaller Miquel Joan de Santmartí per Jeroni de Sala i de Quint que la reformà.¹¹³ El conjunt del portal i les finestres del balcó és el de més qualitat de la ciutat després dels portalets obra de Joan de Sales.

91- Portal de l'esquerra del balcó de Can Sales Menor (carrer de Sant Feliu, 8): Escut buit dalt de la llinda, toscà amb la vora del costat superior convexa al mig i amb un àpex petit enrotllat gairebé paral·lel a l'eix de l'escut a cada cantó del cap, amb un *putto* a l'esquerra, sota un elmet de front amb plomall i aquest davall un querubí del qual pengen unes cadenes que estiren dos *putti* que es representa que fan força asseguts als extrems de la llinda.

92- Portal central del balcó de Can Sales Menor (carrer de Sant Feliu, 8): Escut buit, dalt de la llinda, toscà amb la vora del costat superior convexa al mig i amb un àpex petit enrotllat gairebé paral·lel a l'eix de l'escut a cada cantó del cap. L'escut és sota un elmet de perfil dextrat amb plomall i amb llambrequins. De darrere el plomall surten unes cadenes gruixades que pengen fins enmig de les cames de dos *putti* que seuen de perfil, un a cada extrem de la llinda, tocant una trompa que agafen amb els braços estirats orientada cap a l'escut. A l'esquerra de l'escut, davall les cadenes esmentades, hi ha un sol *putti* amb ales que l'agafa l'escut i que trenca la simetria perfecta de la façana.

93- Portal de la dreta del balcó de Can Sales Menor (carrer de Sant Feliu, 8): Escut buit,

110 ÀUSTRIA, A. LL. S. D': *Les Balears...*, p. 129, 130; BARCELÓ, M.; ROSSELLÓ, G.: *La casa...*, entre les pàg. 112 i 113; CAMEMA.

111 ÀUSTRIA, A. LL. S. D': *Les Balears...*, p. 129.

112 ÀUSTRIA, A. LL. S. D': *Les Balears...*, p. 37,

113 *Gran Enciclopèdia de Mallorca*, s.v.; VIBOT, T.: *L'art capturat...*, p. 100.

toscà, dalt de la llinda, amb la vora del costat superior convexa al mig i amb un àpex petit enrotllat gairebé paral·lel a l'eix de l'escut a cada cantó del cap, tot l'escut amb la vora perfilada per un cordó. Un elmet de front corona l'escut amb plomall i llambrequins, damunt el qual hi ha un querubí. Del coll del querubí surten unes cadenes que pengen fins enmig de les cames de dos *putti* que hi ha asseguts, de perfil, un a cada extrem de la llinda. Aquests *putti* toquen una trompa que aguanten amb els braços estirats cap a l'escut.

94- Capitells del pati de Can Sales Menor (carrer de Sant Feliu, 8): Escut de Jeroni de Sales del qual només resta la mar a la punta, de forma d'escut toscà amb dos àpexs al cap amb rotlle i amb tota la vora recorreguda per un cordó. L'escut és entre dos àngels que porten una cinta amb una llegenda en lletra gòtica.

95- Portalet gòtic d'estudi d'Arnau Albertí Fortuny (Inquisidor general del 1520 al 1527), on hi hagué la casa de la Inquisició (Can Rosselló o Can Mir, carrer de Sant Francesc, 7 i 9): Escut d'Albertí i Fortuny, de forma de testera a la part inferior –amb un gran segment còncau seguit d'un de petit també còncau que forma la punta amb el contrari– i amb dos àpexs al cap amb rotlles cap endins als extrems i amb l'eix esbiaixat, separats per un segment còncau, al flanc, paral·lel a l'eix de l'escut, un apèndix molt ample enrotllat cap endins. La vora de l'escut és marcada per un cordó i representa que l'escut és penjat amb una cinta a una corona feta de calzes i pètals de flor contigus que l'envolta i que és fermada amb una cinta pel mig de la part superior i la inferior –les flors estan orientades cap avall als quadrants superiors i cap amunt, als inferiors, com a l'escut del portalet de Santa Eulàlia amb centaures–. La corona i l'escut són entre dos tinents que són dues sirenes amb ales, que amb el braç interior abracen la part superior de la corona i amb la mà exterior agafen la corona per la part central del costat. Aquestes sirenes tenen una falda amb decoració fitoforme i coa de peix, la cara girada cap a l'observador, tombada cap a fora.¹¹⁴ Les ales són totalment obertes amb el costat exterior paral·lel a la cornisa del portalet. Les ales properes a l'escut omplen els carcanyols superiors, passant per damunt la corona. Les ales exteriors i la coa elevada omplen el fris que no ocupen la corona i l'escut. L'arc que forma la part el perfil inferior de la coa i la corba convexa del mig bossell de l'arc són tangents. En conjunt aquesta decoració és semblant a la del portalet de Can Morlà, també en l'arc convex al centre, pres del portalet de la sala capitular gòtica de la Seu de Mallorca. per la seva qualitat escultòrica i les coincidències amb la corona del portalet de Santa Eulàlia atribuït a Joan de Sales, aquesta obra és també atribuïble a aquest autor.¹¹⁵

96- Sarcòfag renaixentista del catedràtic humanista i lul·lista Joan Cabaspre (†1529) a la capella de Sant Onofre de l'església conventual de Sant Francesc (plaça de Sant Francesc, 7): Dos escuts iguals sense senyal heràldic, que contenen en baix relleu una cara de perfil, girades cap a l'interior, imitació dels retrats de les monedes romanes. Els escuts són a la cara exterior de cadascuna de les dues mènsules del sarcòfag. Són derivats del toscà cordiforme, amb dos àpexs al cap en V, seguits d'una moxa, semblants en la forma als escuts de Santjoan i de Camaró del carrer de l'Estudi General. Tenen el perfil marcat per un cordó i cadascun és davant el pit d'un lleó que l'agafa recolzant les potes damunt els àpexs. Cabaspre és representat al costat anterior del sarcòfag ajagut, com en la tradició

¹¹⁴ N'ha fet una interpretació QUIROGA CONRADO, M. DE: "La emblemática...", p. 60)

¹¹⁵ QUIROGA CONRADO, M. DE: "La emblemática...", p. 60, 91, làm. 19; VIBOT, T.: *L'art capturat...*, p. 106; BYNE, A.; STAPLEY, M.: *Casas y jardines...*, làm. 168b. Byne s'erra dient que és al carrer de Sant Roc.

etrusca i romana, adormit damunt dos llibres grossos amb tancadors vestit amb la roba de doctor i assenyalant amb l'índex un punt d'un altre llibre més petit que té obert girat cap al públic. Davall el sarcòfag, entre els permòdols, hi ha una làpida amb una inscripció amb lletra humanística on s'empren les xifres indoaràbigues:

“HIC · IACET · IOAN[NE]S · CABASPRE · VIR · PATRI[AE] · ET · INT[ELLIGEN]S · QVI · SIBI · MORIE[N]S · VIYT · DEO · AN[N]OS · 4 · ET · 70 · QVORVM · 6 · ET · 20 · DI[VI] · R[AYMVNDVS] · LVLLI · DOCMA · SVB[STINVT] · ET · DOCVIT · OBIIT · ANNO · 1529”.¹¹⁶

97- Sarcòfag renaixentista del catedràtic humanista i lul·lista Joan Cabaspre (†1529) a la capella de Sant Onofre de l'església conventual de Sant Francesc (plaça de Sant Francesc, 7): Escut buit, al mig del costat de l'esquerra del sarcòfag, entre un pilaret llis i un amb decoració a *candelleri*. L'escut és convex, amb dos àpexs al cap amb els extrems enrotllats cap endavant i, a cada flanc, dos apèndixs amb rotlle amb l'eix de rotació paral·lel a l'eix de l'escut, i a la base un apèndix que amb el contrari dibuixa una V invertida.¹¹⁷

98- Sepulcre gòtic de Ramon Llull al costat de l'epístola de la capella de Nostra Senyora de la Consolació, obra de Francesc Sagrera, a l'església de Sant Francesc (1487) (plaça de Sant Francesc, 7): D'esquerra a dret, escut de la Universitat de la Ciutat i Regne de Mallorca (1 i 4 d'or, tres pals de gules, sense cordó a la vora ni separant els quarters); escut quarterat de Ferran I de Mallorca (amb un partit dels comtes de Barcelona –d'or, dos pals de gules– i de Sicília –quarterat en sautor, 1 i 4 d'or, dos pals de gules, 2 i 3 d'argent, una àguila de sable–) i Elisabet I de Castella i Lleó, anterior a la conquesta de Granada, coronat, més gran que els altres; escut de Llull, l'únic amb la vora amb cordó. Tots tres escuts són quadrilongs apuntats amb el cap convex, de pedra de Santanyí, i tenien policromia, de la qual queden restes de color vermell, daurat i negre, descobertes al 2017.¹¹⁸

99- Escut del claustre del convent de Sant Francesc (plaça de Sant Francesc, 7): Escut caironat amb les armes de la Universitat de la Ciutat i Regne de Mallorca dins un vora amb forma evolucionada del de testera: la part superior amb àpexs en V del centre de la qual surt una veta que va a una baula; entre la V i una mossà circular, a cada costat, hi ha una ala acabada en dos rotlles superposats voltats cap endavant i, després de la mossà circular, un altre àpex enrotllat cap enrere amb forma de banya; a continuació ve un petit tall en V seguit d'una vora amb decoració vegetal i la punta de l'escut procedent de l'escut de testera.

100- Portalet renaixentista d'accés a la planta noble de Can Fuster de Pacs, a l'esquerra de la naia del pati, devora l'escala (posada de s'Estrell, carrer d'en Morei, 11; ara a Can Ques, al carrer de Sant Miquel, 53):¹¹⁹ Escut de Fuster, amb el cap format per dos àpexs en V amb els extrems enrotllats cap endavant, i la punta corba també projectada cap endavant i cavalcant en l'arquitrà. El flanc comença amb una mossà fonda, seguida de

116 ALOMAR ESTEVE, G.: “Un humanista mallorquí i el seu sepulcre”, *Mayurqa*, 1989, p. 665-668; BARCELÓ, M.; ENSENYAT, G.: *Els nous horitzons...*, entre la p. 116 i la 117.

117 Vegeu la nota anterior.

118 SACARÈS TABERNER, M.: ““Dispositor sum sanitatis”, el sepulcre de Ramon Llull”, *Locvs Amoenus*, 11, 2011-2012, p. 55-77. “Troben policromies d'abans del 1619 en el sepulcre de Ramon Llull”, *Diari de Balears*, 19 d'octubre 2017; “Troben noves policromies al sepulcre de Ramon Llull”, *AraBalears*, 19 d'octubre 2017.

119 Francesc Ques i Ventayol va vendre la casa a Joan Roca i Deyà al 1947, però va dur-se'n el portalet al carrer de Sant Miquel, a la casa que reformà al 1923 Guillem Forteza Pinya per a Antoni Roca i Deyà, que l'havia comprada al 1922 als Waring. Joan Roca i Deyà era propietari d'una fàbrica de pells a la Calatrava.

tres apèndixs, el primer esmotxat, aixecat com tota la vora, i els altres dos enrotllats. El primer rotlle es troba al mig del flanc, és paral·lel a l'eix de l'escut i separat del segon rotlle per un tall en V perpendicular a l'eix de l'escut. Entre el primer apèndix i el segon hi ha una mossa fonda. El segon rotlle és més estret i l'apèndix més curt. La punta és baixa i cordiforme. El perfil de l'escut és marcat per un cordó i l'escut és davant el fris entre dos monstres fitomorfs. Representa que l'escut és penjat amb una baula a un clau que surt ran de la cornisa. Felip Fuster, senyor de s'Estorell, comprà el casal a Joanot Morei i el reformà al 1549. Per l'estil i qualitat de la decoració de *candelieri* dels brancals cal atribuir-lo a Joan de Sales.¹²⁰

101- Enfront de l'església parroquial de Sant Nicolau, costat esquerra del floró que corona el portal major, entre l'arc i la polsera o línia d'imposta (carrer de Sant Nicolau, 14): Escut de sant Nicolau, caironat, ondulat perpendicularment a l'eix, coronat amb mitra i ínfules que pengen a banda i banda de l'escut. El conjunt és dins una corona de calzes i pètals de flor, col·locada dalt d'una base feta d'una motllura suportada per dues fulles de card que s'obren cap a l'esquerra i la dreta des d'un pom de motllures.

102- Enfront de l'església parroquial de Sant Nicolau, costat dret del floró que corona el portal major, entre l'arc i la polsera o línia d'imposta (carrer de Sant Nicolau, 14): Escut de sant Nicolau, caironat, ondulat perpendicularment a l'eix, coronat amb un bàcul acoblat darrere l'escut; de baix de l'espiral del bàcul surt el sudari que penja a banda i banda de l'escut. El conjunt és dins una corona de calzes i pètals de flor, col·locada dalt d'una base feta d'una motllura suportada per dues fulles de card que s'obren cap a l'esquerra i la dreta des d'un pom de motllures.

103- Capitell de l'arc d'entrada al patí de cal canonge Montanyans (casa del Sagristanat, carrer de Sant Pere i Sant Bernat, 3): Escut partit de Montanyans i Berard (Nicolau de Montanyans i Beatriu de Berard),¹²¹ amb forma de testera de 8 costats còncaus (un costat per flanc, tres al cap i tres a la punta, que són iguals. L'escut és entre dos grius com a aguantadors que agafen l'escut pels extrems dels costats laterals amb el bec i les urpes.¹²²

104- Portalet gòtic d'estudi de la casa de la família Montanyans (carrer de Sant Pere i Sant Bernat, 3): escut amb les armes de Montanyans, quadrilong ogival amb el cap bicòncav, dins una corona fermada als punts cardinals amb dues voltes d'una corda, que separen els quatre quarts i al punt superior passen per dins una baula clavada a la cornisa. Cada quarter de la corona és format per un calze de tres sèpals, una anella de fruits esfèrics, tres pètals i un altre calze com l'anterior. La tija dels calzes representa que és on es lliga la corona i, a banda que els sèpals i els pètals sempre van seguits, no hi ha regularitat en la posició dels fruits, contràriament a les altres corones amb els mateixos elements, que a part d'això difereixen en el nombre d'anells de fruits, per la qual cosa i per la identitat formal, cal atribuir al mateix autor: Francesc Sagrera. La part inferior de la corona cavalca

¹²⁰ ÀUSTRIA, A. LL. S. D': *Les Balears...*, p. 79, 82; ALOMAR ESTEVE, G.: "Algunas inscripciones...", p. 191-192; BARCELÓ, M.; ROSSELLÓ, G.: *La casa...*, entre les pàg. 176 i 177.

¹²¹ Nicolau era ciutadà militar i doctor en Dret, testà al 27 de desembre 1515; veg. CIRERA I PRIM, J.: "Genealogia de la casa de Montanyans a Mallorca", *MRAMEGH*, 5, 1993, p. 7-16.

¹²² CIRERA, J.: "La genealogia de la casa...", p. 14; BARCELÓ, M.; ROSSELLÓ, G.: *La casa...*, entre les pàgines 112 i 113.

damunt el mig bossell horitzontal que limita per baix el fris. La corda que ferma la corona en aquest punt, hi fa un nus i les seves dues parts davallen, una cap a la dreta i l'altra cap a l'esquerra, cavalcant el mig bossell circular que hi ha –com el del portalet de Can Tomàs amb decoració *grotesca* que ara és a Santa Eulàlia i el del portalet de Can Rosselló o Can Mir, carrer de Sant Francesc, 7 i 9– i s'entortolliquen prop de la borla del final. Al fris, a cada banda de la corona hi ha un griu com a portant, de perfil, que ocupa la resta del fris i, amb la pota exterior, agafa la corona pel quart inferior, mentre que la pota posterior exterior està damunt el mig bossell horitzontal esmentat.¹²³

105- Capitell de Can Muntanyans (carrer de Sant Pere i Sant Bernat, 3): Escut partit de Muntanyans i Berard, quadrilong apuntat amb el cap bicòncav, a l'intradós. A cada costat de l'escut hi ha un lleó que ocupen un dels costats laterals del capitell, amb unes branques al seu darrere, i que amb les urpes de la pota interior agafa l'escut passant-les per damunt el cap de l'escut, mentre que amb l'altra pota subjecta l'escut per la part inferior del flanc.

106- Capitells de l'arc del pati de Can Berga (hi visqué i morí assassinat al carrer Jaume Joan de Berga i de Sales; abans Can Anglada, més tard Can Brondo i Can Recio) (carrer de Sant Pere Nolasc, 1): Escut amb les armes de Berga, amb el cap amb àpex en V i la resta cordiforme amb un rotlle cap endavant a cada costat i un altre a la punta, cap enrere.

107- Finestra renaixentista d'estudi de Can Truyols (pati del carrer de Sant Roc): Escut amb les armes d'Agustí Ferragut, al fris, amb dos àpexs en V al cap, llargs i enrotllats als extrems; a cada flanc hi ha dos apèndixs enrotllats, separats per un tall, i la punta és cordiforme. L'escut representa que és penjat amb una baula, entre dos éssers amb forma d'esfinx amb coa fitoforme. L'escut és com el del portalet d'estudi de l'entrada de la mateixa casa.¹²⁴

108- Finestra balconera renaixentista de Can Truyols (abans Can Ferragut, carrer de l'Estudi General): Escut amb les armes de Camaró, davant el dintell de la finestra. Al cap hi ha dos àpexs en V amb els extrems enrotllats. Els flancs de l'escut són dividits per un tall que separa dos apèndixs amb sengles rotlles –el de la part superior de la dreta enrotllat cap enrere i l'oposat, cap endavant; i enrotllats inversament els rotlles inferiors– (vist des del carrer, la part de la punta queda amagada per la motllura de l'arquitrav, però podem deduir que és cordiforme). L'escut representa que és penjat a una baula quadrada.¹²⁵

109- Portalet renaixentista d'estudi de Can Truyols (al segle XV pertanyia a Joan de Juny, després passà a Pere de Santjoan; després de 1566; carrer de Sant Roc-carrer de l'Estudi General): Escut amb les armes d'Agustí Ferragut, entre dues esfinxs amb coa fitoforme (com el portalet de Can Ques procedent de Can Fuster de Pacs i el portalet de l'esquerra de Can Ordines d'Almadrà) (la descripció de l'escut és la mateixa que la de l'escut de la finestra amb les armes de la mateixa persona, ítem 107).¹²⁶

110- Façana de l'Estudi General Lul·lià, dalt del portal forà (1483) (carrer de Sant Roc, 4):

¹²³ ÀUSTRIA, A. LL. S. D': *Les Balears...*, p. 78; CIRERA, J.: *"Genealogia de la casa..."*, p. 14; BARCELÓ, M.; ROSSELLÓ, G.: *La casa...*, entre les pàgines 112 i 113.

¹²⁴ VIBOT, T.: *L'art capturat...*, p. 120 a.

¹²⁵ VIBOT, T.: *L'art capturat...*, p. 50, 140.

¹²⁶ VIBOT, T.: *L'art capturat...*, p. 107; GAMBÚS, M.; MASSANET, M.: *Itinerarios arquitectónicos de las Islas Baleares*, Palma, 1987, p. 35; MURRAY, D. G.; PASCUAL, A.: *La casa y el tiempo...*, II, p. 262; GEM, XVII, p. 331.

Conjunt de tres escuts quadrilongs ogivals amb cap bicòncav, col·locats 1 i 2. L'escut superior és corona, més gran, és combinat, quarterat, 1 i 4, de les armes d'Elisabet I de Castella i Lleó; i 2 i 4, de Ferran II d'Aragó, en aquest ordre irregular, preterint les armes del marit¹²⁷ els altres són, heràldicament a la dreta, són el de la Universitat de la Ciutat i Regne de Mallorca, amb dos pals de gules als quaters 1 i 4, i sense palmera dalt el Castell reial, dels quaters 2 i 3; l'escut de l'esquerra és el de Ramon Llull.¹²⁸ Tots tres escuts són dins una gran corona de corol·les que alternen amb manyocs de fruits, com la de la finestra de Can Ordines d'Almàdrà,¹²⁹ fermada amb cordes amb borles, parcialment trencades, que tiben quatre *putti* amb ales des dels quatre racons, tot situat entre una polsera amb culs de llàntia gòtics i una base formada per una motllura. Dos dels *putti* són damunt els dos quarts superiors de la corona, en una posició semblant a la dels salvatges de l'escut de Can Vivot del carrer d'en Morei, 8. Els altres dos *putti* estiren la corda que els arriba dels de dalt, inclinats cap als costats, amb el peu interior davall la corona i l'exterior davall el cul de llàntia de la polsera. El conjunt sembla obra de Francesc Sagrera.¹³⁰

111- Enfront de l'Estudi General Lul·lià, escut d'origen desconegut (carrer de Sant Roc, 4): Escut amb les armes de la Universitat de la Ciutat i Regne de Mallorca en forma caironada en mig d'una vora amb dos àpexs al cap en V lleument enrotllats cap endavant i parcialment mutilats, seguits d'una massa profunda. Al punt d'intersecció de la massa i del flanc hi ha una espiral cap endins la massa. El flanc és paral·lel a l'eix de l'escut fins a la meitat de l'escut i després la vora, formada per un segment convex i un de còncav, es va acostant cap a la punta. El segment còncav forma el costat d'un apèndix que és la base de l'escut i que té forma corba aixecada. Tot el perfil de l'escut és marcat per un cordó i al mig l'escut és convex.

112- Capítell d'origen desconegut ara a l'arc entre l'entrada i el pati de l'Estudi General Lul·lià: Escut de Martorell, quadrilong apuntat amb el cap bicòncav, entre dos grius.

113- Portalet gòtic d'estudi de Can Tomàs des Pedrís des Born, de pedra de Santanyí, atribuït a Joan de Sales (ara a l'església de Santa Eulàlia, entre les capelles de la Puríssima i la de Sant Eloi): Escut amb l'aspa de santa Eulàlia que substitueix el xebro de Tomàs original, amb forma híbrida de toscà –pels tres rotlles superiors– i de testera, de sis costats a cada banda. El cap és ample, de perfil còncav i enrotllat cap endins; el segon segment lateral és també enrotllat cap endins –mutilat el de l'esquerra–, el tercer és convex i els tres darrers, còncavs,

¹²⁷ Aquesta irregularitat és esmenada a l'escut de Carles V de la portada del *Libre de la benaventurada vinguda del Emperador y Rey don Carlos en la sua ciutat de Mallorques* i a l'escut de l'arc construït al carrer de la Cadena per la Universitat per rebre Carles V al 1542. Joan I de Castella en presentar-se com a rei de Portugal a la seu de Toledo, va posar l'escut de Castella i Lleó dalt de l'escut de Portugal i pel rebuig dels portuguesos va fer altres combinacions. FERNÁNDEZ DE CORDOVA MIRALLES, A.: "Los emblemas de la conquista: armas y divisas de Juan I de Trastámara ante la sucesión portuguesa (1383-1390)", *Armas e Troféus*, 2013. Ferran d'Aragó i Elisabet de Castella varen fer diferents provatures de combinació, veg. ALOMAR, A. I.: "D'Espania com a Castella-Lleó a Hispania-Espania: Representació heràldica i onomàstica i repercussió en les armes del regne de Mallorca", *Estudis Baleàrics*, 84-85, 2006.

¹²⁸ El tercer escut ha estat atribuït també a Agnès de Pacs; BARCELÓ, M. et alii: *Espanyols i Pacs. Poder i cultura a la Mallorca del segle XV*, Palma, 1999, p. 139 fig. 21.

¹²⁹ La corona que circueix del bust de Carles V de 1529 que procedeix de Can Juny i ara a és a Can March, del carrer del Palau Reial, SEBASTIÁN, S.: "Arte", p. 233, fig. 109.

¹³⁰ CAMEMA 505. Els mateixos escuts de la tomba de Ramon Llull, obra també de Sagrera, són medievals.

el penúltim, més llarg. L'escut té la vora marcada per un cordó i representa que és penjat amb una cinta a la corona de corol·les i fruits –peres petites– que l'envolta. La mateixa cinta després surt a cada banda, entre els segments tercer i quart, fent una baga, i de bell nou del mig del segment quart, penjant. La corona és lligada amb una cinta a dalt i a baix, a l'eix de simetria. Les corol·les i els fruits estan orientats cap avall als quadrants superiors i cap amunt, als inferiors. L'escut és aguantat abraçant-lo dos centaures femella que tenen la part posterior de cavall fitomorfa i que tornen aparèixer als culs de llàntia de l'arrabà, aquí amb ales.¹³¹

114- Portalet gòtic d'estudi de Can Tomàs del Pedrís del Born (ara a l'església de Santa Eulàlia, a l'esquerra de la capella del Sant Crist): Escut amb l'aspa de santa Eulàlia que substitueix el xabro de Tomàs, amb forma de testera, de cinc costats a cada banda, amb el perfil acanalat. És aguantat per dos gries de perfil que l'agafen amb les dues potes davanteres i que són molt semblants als del portalet de Can Montanyans. Per la tipologia, l'escut és anterior a l'altre de la mateixa església i origen que és de millor qualitat escultòrica.¹³²

115- Clau de volta de la capella de Sant Blai de l'església de Santa Eulàlia: Escut de Catlar, quadrilong ogival amb el cap bicòncav amb el centre elevat. La capella era de la família Des Catlar i al 1414 no estava acabada.¹³³

116- Retaule de Santa Helena del convent de Santa Magdalena (plaça de Santa Magdalena, 2): Escut de Soldevila, quadrilong apuntat amb el cap bicòncav amb el centre elevat.¹³⁴

117- Enfront de Can Catlar, (carrer del Sol, 7; 1556):¹³⁵ Escut de Pere Abri-Descatlar i Valentí, amb bordura de peces, a l'esquerra del portal forà, tocant-les dovelles amb el cantó inferior dret, a l'ampit de la finestra de l'esquerra de dalt del portal esmentat. L'escut té al cap dos àpexs en V amb rotlles als extrems, seguits d'una massa fonda. A cada flanc hi ha dos rotlles, els superiors cap endarrere i els inferiors cap endavant. El primer rotlle és separat de l'àpex per la primera massa, i el segon rotlle és separat del tercer per un tall perpendicular a l'eix de l'escut. L'escut representa que és penjat a una baula amb una cinta que guaita per darrere l'escut a la part inferior i és entre dos *putti* amb ales, de front, drets, que passen el braç interior per darrere els àpexs superiors de l'escut damunt els quals recolzen la mà (el

131 Va fer la primera descripció tècnica del portalet Gambús: "El portalet en qüestió presenta respecte al seu homònim una definició d'arc derivat del conopial amb un perfil ondulat en forma de cima; en el carcanyol i en relleu de pedra de Santanyí, dos antropomorfes sostenen una garlanda circular, trenada de fruites que emmarca un escut allargat a la manera del cuiró amb els perfils enrotllats i que contenia en el seu camp les armes dels Thomàs, les quals foren substituïdes per la creu de Santa Eulàlia amb motiu de la seva incorporació a l'esmentada església. Igualment la decoració fantàstica s'estén als capitells de les motlures i de l'arc" (GAMBÚS SAIZ, M.: "L'obra de l'escultor...", p. 264). No és segur que qui col·locà els portalets a l'església de Santa Eulàlia fos Joan-Miquel Sureda i de Verí en dirigir la restauració neogòtica del temple. Rafael de Ysasi afirmava que Sureda els havia duit del carrer de l'Almudaina, però no és així. En publicà una primera fotografia Benet Pons i Fàbregas (PONS, B.: *Mallorca artística y monumental*, Barcelona, 1904, p. 61). Vegeu el portalet també a MURRAY, D. G.; PASCUAL, A.: *La casa y el tiempo...*, p. 340; JUAN VICENS, A.: "Arcos y portales...", p.75 n. 40.

132 CAMEMA 507: <http://ibdigital.uib.es/greenstone/library/collection/casaMedieval/document/D0506>

133 Guillem des Catlar i Santacoloma al seu testament de 1414 va demanar ésser enterrat a la capella i que del seu es pagàs un nou retaule que és l'actual. CALDENTEY CANTALLOPS, R.: *Santa Eulàlia. La parroquia más antigua de Palma. Breve noticia histórico-artística. Numerosas ilustraciones*, Palma, 1979, p. 56-57.

134 LLOMPART MORAGUES, G.: *La pintura medieval mallorquina, su entorno cultural y su iconografía*, II, Palma, 1977, fig. 90.

135 DOMENGE I MESQUIDA, J.: "La arquitectura en el reino de Mallorca, 1450-1550. Impresiones desde un mirador privilegiado", *Artigrama*, 23, 2008, p. 236.

putto de la dreta agafa el rotlle superior del seu costat amb l'altra mà). El conjunt és dins una motllura rectangular dentellada als costats laterals i superior i amb quatre caps de querubins a la base.¹³⁶

118- Finestra renaixentista de l'estudi de l'esquerra del portal forà de Can Catlar (1556) (carrer del Sol, 7):¹³⁷ Escut de Pere Abri-Descatlar i Valentí, toscà, apuntat, convex al mig, amb el cap amb dos àpexs en V amb rotlles, mutilats, i tres rotlles a cada banda, també mutilats, apuntat, penjat amb un cordó al coll d'un lleó (aquest detall recorda l'escut de Santmartí de la plaça homònima de Muro); l'escut és situat entre dues figures, antropomorfs fins a la cintura i amb coa de peix caragolada i amb fulles (producció de l'obra de Joan de Sales).¹³⁸

119- Finestra manierista creuada de la dreta de l'enfront de Can Catlar (carrer del Sol, 7): Escut buit a la part superior del pilar de l'esquerra de la finestra, aguantat davant les cames per una dona asseguda que duu un elm amb visera aixecada i ales de Mercuri i una espasa amb la mà dreta, trencada. L'escut és d'estil toscà del tipus 5 de Marquand, amb un àpex ample enrotllat al cap, les vores aixecades i el centre convex.¹³⁹

120- Finestra manierista creuada de la dreta de l'enfront de Can Catlar (carrer del Sol, 7): Escut buit a la part superior del pilar de la dreta de la finestra, aguantat per una dona davant el ventre i les cames. L'escut és d'estil toscà tipus 5 de Marquand, amb un àpex ample enrotllat al cap, les vores aixecades i el centre convex.

121- Finestra d'estudi de Cal marquès de la Cova (carrer del Sol, 8): Escut amb l'interior picat, davant el fris i la cornisa de la finestra, amb dos àpexs en V al cap amb els caps enrotllats, forma cordiforme amb la vora marcada per un cordó i amb dos rotlles cap endins a cada flanc. Representa que l'escut és penjat a una baula situada entre els àpexs i clavada a la cornisa.

122- Escut de Fortesa o Sa Fortesa (Son Berga, Establiments): Escut amb la part superior en V i la resta cordiforme, entre dos grius com a aguantadors. El mig de la part superior hi ha una baula amb una filactèria que representa que aguanta penjat l'escut i que s'estira a banda i banda, amb la divisa "VVLNVS · O/PEM · QVE · FERET" en lletra humanística i el QVE abreujat. Aquest escut és anterior al portalet d'estudi de Can Fortesa del Brollador, perquè en el portalet s'ha interpretat VV erradament com a WV, mala lliçó transmesa al

136 VIBOT, T.: *L'art capturat...*, p. 170 a b. Cal dir que el gravat i l'aquarel·la d'Arthur Byne de l'enfront de Can Catlar són incorrectes i diferents: al gravat publicat per SEBASTIAN, S.: *Arquitectura mallorquina...*, p. 32, manquen tots els querubins de dalt de les finestres creuades quan realment només en manca un (a la realitat els querubins manquen a la segona i a la tercera finestra comptant per l'esquerra) i a la finestra d'estudi de la dreta hi ha dibuixat un escut i a l'aquarel·la no hi ha res, però veritablement hi ha una representació del bust de Lucrècia clavant-se la daga al pit. A la galeria de finestres conopials del porxo, la darrera de la dreta realment està transformada en un portal, sense ampit, i això no es veu al gravat. Segons el gravat, al cos inferior hi ha 21 filades de pedres i a l'aquarel·la n'hi ha 20. Al dibuix de Mestre hi ha 18 filades al cos superior. Al gravat de Byne, 19, d'acord amb la realitat; i a l'aquarel·la, 18. A l'aquarel·la, l'escut gran de l'esquerra del portal forà toca la línia d'imposta de davall les finestres superiors, i al gravat i a la realitat, no. Al gravat el nombre de dovelles del portal forà és menor que a l'aquarel·la i la distància entre el cantó de l'esquerra i la primera finestra de la galeria superior és la meitat d'ampla al gravat. També és força diferent el plànol del castell de Bellver de BYNE, A.; STAPLEY, M.: *Casas y jardines...*, làmina I.

137 DOMENGE I MESQUIDA, J.: "La arquitectura...", p. 236.

138 VIBOT, T.: *L'art capturat...*, p. 170.

139 Gravats de F. MESTRES, reproduït a CAMPANER, A.: *Cronicón Mayoricense*, entre la p. 215 i la 216 i a BARCELÓ, M.; ROSSELLÓ, G.: *La casa...*, entre la p. 176 i la 177; VIBOT, T.: *L'art capturat...*, p. 131.

portal de la clastra d'Alfàbia. A banda d'aquest índex filològic, l'estil de l'escut també és més proper al Renaixement que al Barroc.¹⁴⁰

123- Capitells de l'arc de Can Verí de la banda del carrer Tous i Maroto (carrer Tous i Maroto, 6): Escut de Verí en un camper amb forma oval ogival convexa. La vora té dos àpexs en V al cap enrotllats cap endavant seguits d'una mosca fonda. Al flanc, hi ha una punta i un apèndix enrotllat separats per una mosca ampla i, a la punta un darrer apèndix estret, obert cap a fora i amb l'extrem doblegat enrotllat cap amunt. L'escut, prou més alt que ample, és semblant al dels capitells de l'arc de pas de l'entrada al pati des del carrer de Can Verí.

124- Portal lateral de l'església de Sant Felip Neri (abans Sant Esperit de Roma, carrer d'en Vilanova): Escut de l'ordre trinitari, entre l'arquivolta superior del portal i la línia d'impota inferior del campanar, de forma derivada de l'escut toscà. Al cap de l'escut hi ha dos àpexs en V projectats cap endavant, amb l'extrem enrotllat, a l'àpex de la dreta cap endins i al de l'esquerra, cap enrere. Després de l'àpex ve a cada flanc d'una mosca i la resta de l'escut és cordiforme, amb el perfil marcat per un cordó. L'escut al mig és convex i representa que és penjat amb una cinta a una petita baula entre els àpexs i és dins una superfície còncaua limitada per un llistó o cordó que dibuixa un cercol (Fig. 5).

125- Portalet d'estudi de Can Cirera (carrer Palau Reial, 23), abans dit Can Malferit, Can Vivot, Ca l'Ardiaca i Can Roig de Lluís: Escut de Galiana a l'intradós de la llinda (llindar a Mallorca) d'un portalet d'estudi que dona al pati. L'escut és de forma evolucionada de l'escut toscà, amb dos àpexs en V al cap amb els extrems enrotllats cap endins, seguits a cada banda per una mosca fonda corba seguida d'un rotlle també cap endins i una mosca en angle recte. La resta de l'escut és cordiforme. Aquesta forma és característica d'Alcúdia, però aquí manquen els dos petits apèndixs enrotllats que apareixen més avall de la punta que podem veure al carrer de les Caputxines, 5 i a altres exportats. Tot el perfil de la vora exterior és marcat per un cordó. El camper té forma oval i no és separat de la vora de cap manera. El losanjat és en baix relleu. La forma de l'escut és anterior a la dels escuts de les finestres de l'estudi. Aquestes finestres substituïren una porxada amb arcs ogivals oberta al carrer, visibles a l'interior, així com són visibles les restes del petit arc ogival anterior al portalet renaixentista i més ample, en part davall una naia. Tal volta els escuts de les finestres abans foren de Galiana. Aquest cas és valuós perquè documenta la creació d'un estudi a l'època del Renaixement sobre un edifici gòtic. El portalet és l'únic que coneixem de l'època que estudiem a Mallorca amb l'escut a l'intradós.¹⁴¹

126- Capitells de la capella de Sant Feliu (carrer de Sant Feliu). Escut de Burguès dels capitells de les primes columnes de la capella. La forma de l'escut és de testera, amb el cap format per tres segments còncaus i cada costat format també per tres segments, tots delimitats per un cordó. La capella de Sant Feliu va esdevenir capella del procurador reial, quan el càrrec fou ocupat per generacions successives dels Burguès. És, doncs, molt significativa la presència d'aquesta forma d'escut en aquest lloc i l'associació, única, d'aquesta forma d'escut amb l'estil Renaixement del capitell, que apareix a una sèrie de finestres d'estudi.

140 QUIROGA CONRADO, M. DE: "La emblemática...", p. 65-66; BARCELÓ, M.; ROSSELLÓ, G.: *La casa...*, entre les pàgines 112 i 113.

141 Agraesc les facilitats d'accés al portalet al senyor Joan Cirera. Cirera i la informació sobre els propietaris anteriors.

ANNEX I

Vocabulari terminològic de la forma i acompanyament dels escuts heràldics:

ACROTERI *m* Decoració del punt central elevat del coronament d'un escut.

ADOSSAT, -ADA *adj* Dit d'en element de l'acompanyament o la decoració d'un escut que hi està en contacte i podria no estar-hi.

AIXAMFRANAT, -ADA *adj* Amb els caires o puntes matats amb xamfrà.

AIXECAT, -ADA *adj* Dit d'un pla que s'allunya progressivament de la línia base i la secció del qual forma una corba amb un màxim de 90°, referit a la vora d'un escut.

ÀPEX *m* Apèndix del costat superior de l'escut.

APÈNDIX *m* Extensió d'un costat d'un escut de forma més llarga que ampla.

APUNTAT *adj* Dit de l'escut quadrilong amb la meitat inferior convexa o corbada.

BASE *f* Part inferior, a banda i banda de l'eix, d'un escut (part més propera a la punta del camper). *Sin.*: Punta.

BAULA *f* Anella de ferro o d'altra matèria resistent, que per un cap va clavada a una paret

BICÒNCAU, -AVA *adj*. Dit de la vora del coronament d'un escut formada per dos arcs de circumferència còncaus separats per una punta. Ara és propi de l'escut triangular curvilini suís.

BICONCAVAT, -ADA *adj* Veg. bicòncau, -ava.

BILOBULAT, -ADA *adj* Dit de l'escut amb la vora lateral formada per dos o més segments convexos, més llarg el superior i que s'estreny a mesura que s'acosta a la punta. És un tret propi de la forma dels escuts barrocs i rococós.

CAIRONAT *adj* Dit de l'escut quadrat recolzat sobre un dels seus angles.

CAP *m* Costat superior d'un escut (cal distingir-lo de la part més propera del camper).

CARAGOLAR *pron* Prendre forma d'espiral, especialment una cos lineal.

CAVALCAR *intr* Trobar-se una part de l'escut o de l'acompanyament a la vertical d'una altra part, normalment només una part.

CÈRCOL *m* Figura formada per l'espai situat entre dues circumferències concèntriques, que pot ésser llisa o parcialment llisa amb la resta coberta de figures geomètriques, com esferes o perles i/o càpsules.

CINTA *f* Representació d'una tira llarga i estreta fet amb qualsevol fibra tèxtil o pell emprada per a lligar.

CIRCULAR *adj* Amb forma de cercle o de part d'un cercle, més llarga que un arc de circumferència.

CÒNCAU, -VA 1 *adj* Dit d'un segment corb de la vora d'un escut el centre del qual s'apropa a l'eix de simetria de l'escut.

CÒNCAU, -VA 2 *adj* Dit d'una superfície de l'escut la secció de la qual és corba.

CONCAVAT-, ADA *adj* Còncau, -ava.

CONVEX, -A *adj* Dit d'una superfície de l'escut que, en relleu, cap al centre és esfèrica.

CORBAT, -ADA *adj* Segment d'un escut el perfil del qual forma una corba, s'entén que convex respecte a l'eix de simetria.

CORDIFORME *adj* Dit de la forma d'escut amb el flanc format per un segment còncau a dalt i un de convex a baix que s'intersequen, el segment inferior més lluny de l'eix de simetria que no l'altre i que a la punta pot acabar amb un altre petit segment còncau que és tangent amb el contrari. És una variant de l'escut toscà. *Sin.*: Escut de pell de toro, escut de casulla.

CORDÓ *m* Superfície entre dos perfils d'un escut, de les seves divisions i/o del perfil de la

decoració, molt propers i paral·lels, que delimita dues superfícies més baixes.

CORONA *f* Roda de fruits i fulles, o també flors o corol·les, mesclats o repartits en segments, que solien ésser de fulles als quatre punts cardinals i de fruits als segments intermedis, fermada amb cordons als punts cardinals. Segons les lleis de l'heràldica, la corona i la làurea no formen part de l'acompanyament, cosa si més no discutible atès que, si hi ha sostenidors, la corona es troba entre aquests i l'escut i pot haver-hi dins la corona una figura heràldica, sense escut.

CORONAMENT *m* Costat superior d'un escut; pot ésser format per dos segments, amb decoració o sense. Sin.: cap.

COSTAT *m* Part de la vora d'un escut que no és un segment d'una altra i pot ésser superior o lateral (costat lateral –destre, sinistre–, costat superior).

DECREIXENT *adj* Dit de la forma d'un escut caracteritzada perquè la vora s'acosta a l'eix.

DESTRE, -*A adj* Situat a mà dreta.

ELEVAT, -*ADA adj* Aixecat, -ada.

ELM *m* Representació d'una arma defensiva del cap homònima que forma part del timbre, especialment l'elm de bota que acompanya la tarja, pel seu ús a les justes cavalleresques.

ELMET *m* Representació de l'arma defensiva del cap homònima que forma part del timbre.

Casc és un castellanisme modern i innecessari que cal rebutjar.

ENROTLLAR *pron* Corbar un pla formant un rotlle.

ENROTLLAT, -*ADA adj* Formant un rotlle.

EIX *m* Eix de simetria d'un escut.

ESCAPÇAT, -*ADA adj* Dit d'un àpex o apèndix mutilat, per la seva forma pròpia o, amb forma irregular, per accident. Si la mutilació és esbiaixada s'anomena *aixamfranat*, -ada.

ESCATA *f* Làmina que, imitant les escates dels peixos, decora la superfície de les vores d'un escut.

ESCUT CIRCULAR OGIVAL Escut el perfil del qual dibuixa un arc de mig punt al cap amb una punta ogival a l'eix de simetria. Cal no confondre'l amb l'escut ametllat, amb el cap circular i els flancs rectes.

ESCUT EL·LÍPTIC OGIVAL Escut el perfil del qual dibuixa una el·lipse, al cap, i un segment convex a cada flanc que amb el contrari formen la punta.

ESCUT OVAL OGIVAL Escut el perfil del qual dibuixa un oval amb una punta ogival a l'eix de simetria.

ESCUT QUADRILONG APUNTAT Veg. escut quadrilong ogival.

ESCUT QUADRILONG IBÈRIC Escut quadrilong amb un arc de circumferència a la base

ESCUT QUADRILONG ALEMANY Escut quadrilong amb una mosca de tarja al flanc dret.

ESCUT QUADRILONG ANGLÈS Escut quadrilong amb la base com el francès i amb la vora superior amb una punta triangular que surt cap a fora.

ESCUT QUADRILONG FRANCÈS Escut quadrilong de base perpendicular a l'eix i amb punta conopial, formada per la tangent de dos quarts de circumferència de radi molt curt.

ESCUT QUADRILONG OGIVAL Escut quadrilong a la meitat superior i a la inferior amb les vores corbades vers la punta. És el més habitual als països de la Corona d'Aragó.

ESPIRAL *f* Perfil d'una superfície plegada circularment sobre si mateixa formant un rotlle; perfil d'un rotlle.

EXTERIOR *adj* Que mira a la banda contrària al centre d'un escut.

EXEMPT, -*A adj* Part de l'acompanyament d'un escut que destaca perquè no hi està en contacte.

FITOFORME *adj* Amb perfil de fulles, amb apèndixs amb forma d'espiral amb fulles pròpia dels vegetals.

FITOMORF, -A *adj* Fitoforme.

FLANC *m* Vora de l'escut que, en conjunt, segueix l'orientació del seu eix longitudinal i és formada per segments (rectes, convexos, còncavs, amb diferents combinacions), des del cap a la punta o base. Hi ha un flanc dretre i un flanc sinistre.

FRIS *m* Ornament exterior en forma de pedestal posat sota un escut per a aguantar els sostenidors. Quan la part inferior de les armories és dins el fris d'un entaulament d'un portal o finestra, la cornisa de l'entaulament ja fa de fris heràldic.

HÍBRID, -A *adj* Que s'hi combinen trets propis de dues tipologies diferents.

ÍNFULA *f* Cadascuna de les dues cintes que pengen de la mitra.

INTERIOR *adj* Dir d'allò que mira a la banda del centre d'un escut.

LÀUREA *f* Corona de fulles de llor, alzina, roure o acant, fermada amb cordes als quatre punts cardinals si no és d'acant. Els escuts que decoren la cara principal d'una clau de volta poden estar dins una làurea de pàmpols o d'heura que delimita la clau.

LÍNIA *f* Vora.

LOSANGE, ESCUT EN Escut que té la forma de losange, és a dir ròmbic, recolzat sobre un dels seus angles aguts. Cal no confondre'l amb el caironat, amb angles de 90°.

LOSANJAT, -ADA *adj* Dit de l'escut en losange.

MOSSA *f* Esmotxadura a la vora d'un escut, especialment si no és angular.

MOSSAT, -ADA *adj* Dit de l'escut que porta una mosca.

OBLONG, -A *adj* Més llarg en una direcció que en altra.

OGIVAL *adj* Escut triangular curvilini.

ONDAT, -ADA *adj* Dit de la superfície de l'escut la secció longitudinal de la qual és una successió de segments còncavs i convexos alternats.

OVALAT, -ADA *adj* Dit de l'escut oblong i curvilini. És emprat per l'heràldica gentilícia italiana.

PELL DE TORO, DE Escut cordiforme amb un apèndix superior, escapçat, a cada banda de l'eix de simetria.

PERFIL *m*

PEU *m* Conjunt d'apèndixs que surten d'un de més gran que es bifurca

PLEGAT, -ADA *adj* Dit de la forma resultat de la intersecció de dos plans que formen un angle de 90° o més que es fa mitjançant una superfície corba de transició (referit a la superfície d'un escut corbada d'aquesta manera).

PUNTA 1 *f* Punt d'intersecció dels extrems de dos arcs de circumferència; menys sovint, vèrtex d'un angle convex a la vora d'un escut.

PUNTA 2 *f* Base d'un escut, que pot tenir diferents formes.

QUADRAT, -ADA *adj* Dit de l'escut de quatre bases iguals. Escut en bandera.

QUADRILONG, -A *adj* Dit de l'escut de forma de rectangle, amb variacions al cap i a la base segons el país i l'època.

REDÓ, -ONA *adj* Rodó, -ona.

RODÓ, -A *adj* Dit de l'escut de vora circular.

ROTLLE *f* Superfície plana plegada circularment sobre si mateixa al voltant d'un eix posant en contacte les cares oposades i formant una espiral la secció perpendicular a l'eix de rotació. Els rotlles es troben als extrems dels àpexs i apèndixs dels escuts. Si la superfície no és contínua, el resultat és un rotlle trepat.

Forma resultat d'enrodillar un àpex o apèndixs de la vora d'un camper, cap endavant o cap

enrere respecte a la superfície de l'escut.

SEGMENT *m* Part delimitada de la vora d'un escut que amb altres forma un costat

SENYAL *f* Senyal heràldic, escut o escut d'armes.

SINISTRE, -A *adj* Situat a mà esquerra.

TALL *m* Interrupció de la vora d'un escut que té forma d'angle amb la bisectriu perpendicular a l'eix de simetria del camper o que és sols la representació tridimensional d'una fractura lineal de la superfície del camper amb separació dels dos costats, per elevació d'un o d'ambdós en la mateixa direcció –aleshores en grau diferent– o no.

TARJA *f* Escut amb una mosca fonda a la part superior del seu costat dret, procedent de l'escut defensiu homònim on la mosca servia per recolzar-hi la llança a les justes.

TESTERA, ESCUT DE *m* Escut poligonal de nombre de costats variable, des de l'hexagonal; té els costats normalment còncaus, però de vegades la vora superior i inferior són rectes. L'escut d'aquesta forma té la seva màxima amplada després del primer costat superior, si és hexagonal, o del segon si té més de sis costats, i després s'estreny.

TREPAT, -ADA *adj* Foradat (referit especialment als forats de la cara exterior d'un rotlle d'escut).

TRIANGULAR *adj* Dit de l'escut amb forma de triangle amb la vora superior recta o còncaua i els altres dos costats corbs.

V, EN *loc prep* Dit de la vora de l'escut formada per la intersecció de dos segments, rectes o corbs, que té forma d'angle còncau agut. Àpexs *en V*: àpexs separats per un angle còncau agut, normalment amb les vores corbes, les quals sovint són la secció d'un pla corbat o enrotllat.

VORA 1 *f* Perfil d'un escut.

VORA 2 *f* Línia que segueix el perfil d'un escut.

VORA 3 *f* Part d'un escut propera al perfil, sense separació del camper, especialment quan el perfil de l'escut no es distingeix dels àpexs, apèndixs, etc.

VORA 4 *f* Espai entre la línia o cordó que tanca un camper i el límit exterior de la decoració d'un escut.

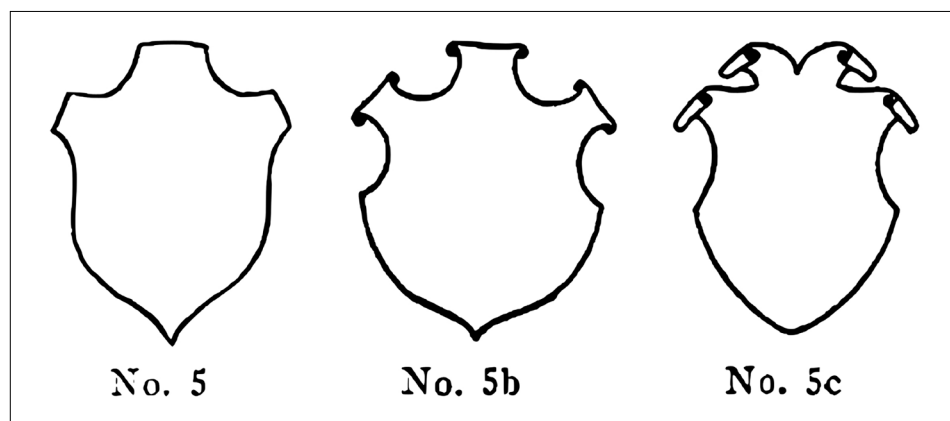

Fig. 1 Els escuts toscans, segons Marquand

Fig. 2 Sant Jordi amb un escut de testera (carrer de Sant Alonso, 20). Tal volta té relació amb la confraria de Sant Jordi. (Fotografia de Ramon Clop i Molins)

Fig. 3 Escut 27. Caironat de la Universitat de la Ciutat i Regne de Mallorca amb una vora amb els àpexs en V característics dels escuts mallorquins renaixentistes, entre dos tinents (Castell de Bellver).
(Fotografia de Bartomeu Bestard i Cladera)

Fig. 4 Tinent de l'escut de la fig. 3. A mà dreta de la fig. 3 es veu l'altre tinent (Castell de Bellver).
(Fotografia de Bartomeu Bestard i Cladera)

Fig. 5 Escut 124. Exemple d'escut de forma toscana (portal lateral de l'església de Sant Felip Neri, amb la creu dels Trinitaris).

